

Lokalhistorisk arkiv &
Fonden til udgivelse af Sakskøbings historie

Årsskrift 2001

9. årgang

Lokalhistorisk arkiv &
Fonden til udgivelse af Sakskøbings historie.

Redaktion : Holger Karlsen

Tryk : Lollands-Postens Bogtrykkeri

Omslag : Gårdinteriør fra Torvet 9 - tegnet af P. Holm 1918

F O R O R D

Så er vi atter klar med et lokalhistorisk års-skrift, der således er det niende i rækken, og selv om flere af skribenterne er kendte fra tidligere år, så har vi den glæde også at kunne præsentere et par nye.

Jørgen Hammer har delagtiggjort os i sin store viden om roebanen, og selv om det sidste roetog er kørt i 1965, så genoplever vi i tekst og billeder det lille tog, der slæber af sted med tonsvis af sukkerroer til fabrikken.

Flemming Bendixen har fortalt om landbrugets mekanisering, og der er ingen tvivl om, at han er på hjemmebane, når han beretter om udviklingen fra håndkraft og heste til teknologi og traktorer. Og så fortælles der lokalhistorie om to gamle og ansete firmaer, der forhandler landbrugs-maskiner.

Johan Jørgensens oldefar var med i krigen 1864, og vi har fået lov til at gengive en del optegnelser fra murerstvend Niels Jørgensens dagbog, der beretter om livet ved fronten og soldaternes endeløse vandringer med fuld opakning fra forlægning til forlægning.

Bent Jensens causeri om husmandsbruget på Krårupvej nr. 46 er omskrevet til en artikel om fæstere og selvejere af den lille ejendom helt tilbage fra 1777 og frem til i dag, hvor det er 5. generation inden for samme slægt, der bebor den smukt beliggende ejendom ved Krårup strand.

René Larsen har skrevet om Guldborg Brugsforening i 125 år. Anledningen er, at Brugsen kunne fejre det særlige jubilæum, den 9. november 2001.

Preben Poulsen har studeret de gamle retsprotokoller og fundet frem til, at der midt i 1800-tallet var to mænd fra Saksøbing, der med bistand fra en tysk gravør fik fremstillet falske 5-rigsbankdalersedler.

Falskneriet blev selvfølgelig opdaget, og de to falskmøntnere blev idømt hårde straffe.

Hans Bech har ud fra personligt kendskab og supplerende oplysninger fra arkivet skrevet om købmanden, organisationsmanden og byrådspolitikeren Kay Falk Hansen, der som ung opholdt sig i Sibirien under den russiske revolution.

Svend Erik Jensen, den gamle fodboldhelt fra B. Frem's storhedstid har skrevet om 60'er holdet, der gjorde Saksøbing landskendt. Det var den gang, der blev spillet fodbold i Saksøbing.

Og endelig har redaktionen bladet lidt i de gamle aviser og fundet frem til, at Saksøbing har fostret en af landets dygtige atletikpiger, nemlig Mia Stryhn.

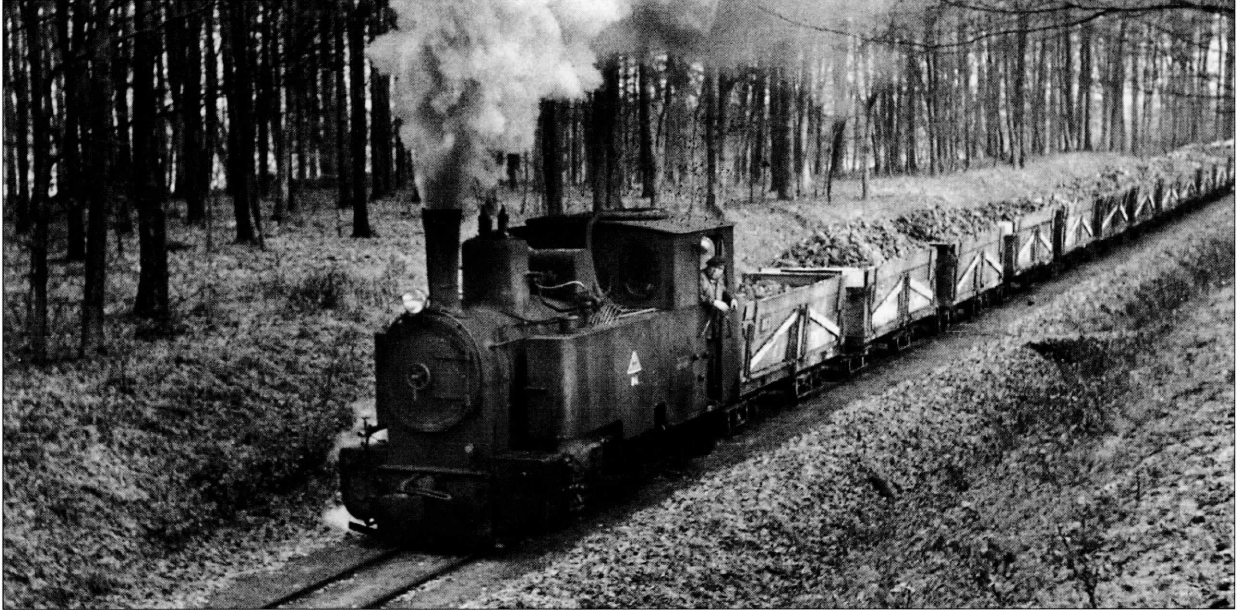
God læselyst !

Holger Karlsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	side 3
Indholdsfortegnelse	side 4
Store forhold små hjul - om roebanen	side 5
Fra håndkraft og heste til teknologi og traktorer	side 12
Dagbogsoptegnelser af murersvend Niels Jørgensen - fra krigen 1864	side 20
Krårupvej nr. 46 matr. 22.	side 25
Falskmøntnerne i Sakskøbing	side 31
Guldborg Brugsforening i 125 år	side 36
Kaj Falk Hansen - købmand, organisationsmand og byrådspolitiker	side 41
Boldklubben Frem - da 60'erne holdet gjorde Sakskøbing landskendt	side 51
Atletikpigen Mia Stryhn	side 57
Nyt fra Museet "Saxtorp"	side 58
Årsberetninger	side 59

Store forhold på små hjul.

Mange lolliker husker vel endnu et karakteristisk islæt i roekampagnen. Et lille lokomotiv tøffende i mageligt tempo i vejrabbiten med en lang række små vogne toplæsede med roer på vej mod fabrikken.

Man skulle dog ikke lade sig narre af de små lokomotiver og vogne og smalle spor, for det var landets langt største privatbane, hvad angår transportmængde og sporlængde. Alene i Saksøbing var der i kampagnen ca. 150 mennesker i arbejde på banen.

Det store behov for arbejdskraft gjorde, at banerne ikke i længden kunne leve op til nye tiders effektivitetskrav, og i midten af 60'erne blev det hele nedlagt.

Jeg kom til byen i 1960 og lærte hurtigt den daværende forvalter Erik Clausen at kende.

Da han vidste, at jeg havde lært at køre damplokomotiv på veteranbanerne, bad han mig ofte om at køre, når det kneb, særlig i weekenderne.

På den måde fik jeg et godt førstehånds kendskab til dagligdagen på denne arbejdsplads, og derfor er dette en beretning om, hvordan jeg husker det.

Tekniske og statistiske detaljer kan man også finde andetsteds.

Lad os da prøve at følge en typisk arbejdsdag fra tidlig morgen.

Hvis maskinen ikke lige havde været ude at køre og står kold i remisen, forestår der et længere arbejde.

Først sørger man for vand i kedlen, og så fyres der op med spildolieklude og pindebrænde. Derefter mindre og siden større kulstykker.

Hvert lokomotiv havde sin personlighed og skulle have fyret lagt på sin egen måde.

Når der var god tid, kunne man slappe lidt af og spise den medbragte morgenmad.

Opvarmningen skulle ske langsomt for at undgå skadelige temperaturspændinger.

Hele processen tog over et par timer, og i ventetiden smurte man trækstænger og dampmaskineri.

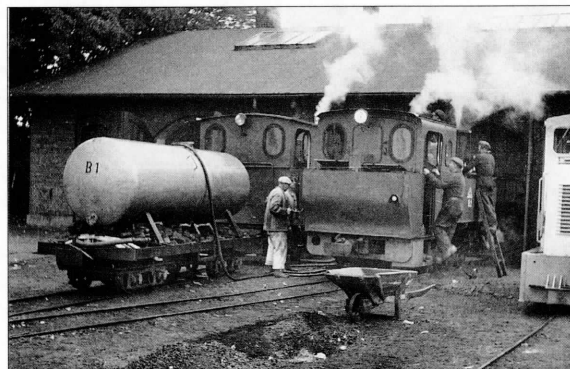
Der var utrolig mange smøresteder, man skulle huske.

Slidte lejer skulle justeres, og maskinen skulle puds af for det værste skidt.

Vandkasserne skulle fyldes helt op.

Når manometeret viste tryk – visernålen var ”gået hjemmefra”, satte man blæseren på. Det var en lille dampudledning i skorstenen, som gav kunstigt træk til fyret, som også skulle holdes ved lige hele tiden.

Med blæseren sat til, steg trykket hurtigt, og snart kunne man forlade remisen.

Klargøring ved remisen.

I mellemtiden var togføreren ankommet med sine papirer, som viste, hvilken vognstamme, man skulle hente, og hvor de enkelte vogne skulle afleveres.

Han var turens kontorchef og hjalp også til med rangering o.s.v.

Skulle man på en længere tur, koblede man en tankvogn med vand efter lokomotivet, og så gik turen til kulpladsen for at få fyldt op.

B.4 ved kulpladsen. Bemærk vandvognen.

Foran fabrikken var et vidtstrakt sporområde med mange lange vognstammer.

Togføreren udpegede den rigtige stamme, og på den sidste vogn satte han slutsignalet, kaldet "polakken", angiveligt fordi man førhen havde en polakdreng siddende der.

Den havde en lygte på enden af en lang stang, så det kunne ses fra lokomotivet, om man havde hele toget med.

Over radioen meldte man så klar til togledercentralen, som gav besked til signalpasseren i skuret ved Nykøbingvejs overkørsel.

Skulle man nordpå, kunne man bare fortsætte, men skulle man sydpå, bakkede man toget over Nykøbingvej og skiftede til det sydgående spor, som passerede vejen en gang til, ned under Lollandsbanen, forbi stadion og motorvejsviadukten.

Nok siger man, at Lolland er flad som en pandekage, men når man skal køre et langt tog med et lille lokomotiv, fandt man ud af noget ganske andet.

Man skulle kende strækningen godt for at vide, hvornår man kunne spare på kul og damp, og hvornår man skulle have buldre-fyr samt vand og tryk i top for at kunne klare den næste stigning. Der skulle spares på de dyre kul og ikke blæses unyttig energi ud gennem sikkerhedsventilen.

Men ikke alt kan forudses, og det skete, at en forvildet kvie stod midt på sporet uden lyst til at flytte sig. Så måtte togføreren ud og smide sten eller roer efter den.

Fløjten imponerede den ikke altid, men man kunne køre helt hen til den og åbne cylindrenes udblæsningshaner. Det gav nogle vældige dampskyer og et ordentlig hvæs. Det var som regel effektivt.

Slutsignalet "Polakken" sættes på plads.

Når man kørte ud, bestod togstammen dels af tomme vogne og dels vogne med afkogte roesnitte, som brugtes til kreaturfoder.

På læsseplasserne var der små postkasser, hvori togføreren lagde sedler til landmændene med besked om, hvem der skulle modtage ladningerne.

Så indsamlede han dyrkernes sedler om, hvem der havde læsset hvilke vogne.

Dyrkerne var ofte interesserede i at aflevere så meget som muligt.

Vognene var beregnede til ca. 4 tons, men hvis man satte sten i klemme under sidefjælene og satte en rand af særlig lange roer på højkant hele vejen rundt, kunne man få plads til en ekstra ton.

Største toglængde var 33 vogne, og var de alle lastede på denne kunstfærdige måde, blev lokoførerens evner virkelig sat på prøve, særlig når nedfaldne blade og fugt gjorde skinnerne glatte. Man måtte da tage sandstrøpparatet i brug for at kunne få tag i skinnerne.

Specielt på de indre dele af spornettet var trafikken meget tæt.

Sikkerhedssystemet fungerede ved radiomeldinger til togledercentralen på bestemte steder f.ex. ved forgreninger og sidespor.

Man fik så at vide, om man kunne fortsætte eller afvente et modgående tog.

Når man for hjemgående sydfra kom til de gamle slambassiner kaldet "Mosen", skulle man advisere signalposten ved Nykøbingvej.

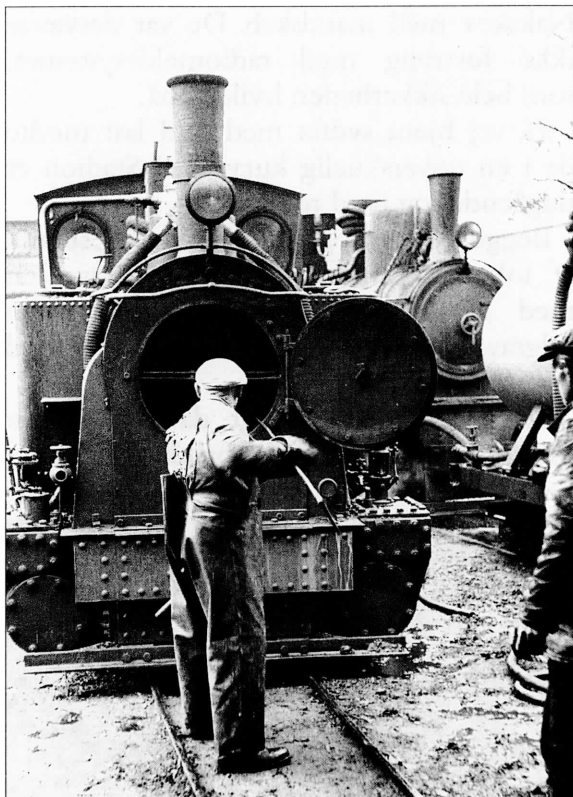
Der var en kraftig stigning op til vejen, og det kunne ske, at et tungt tog gik i stå midt på vejen og spærrede al trafik. Derfor bestemtes det, at store tog skulle deles og tages op ad to gange, men når det var mørkt, var der mange, som tog chancen alligevel.

Vel ankommet til fabrikspladsen satte man togstammen på et modtagelsesspor og kunne så køre til remisen.

Men først skulle askekassen tømmes og fyret dæmpes ved at skubbe kullene sammen og lukke luftklapperne.

Kedelrørene skulle renses med en meget lang stålborste.

Kulsmuld i røgekammeret under skorstenen skulle skovles ud, og kedelvandet fyldes helt i top. Så var det hurtigt for næste hold at få maskinen køreklar igen.

D.a.7 får rensede kedelrør ved remisen.

I mellemtiden var vognstammen blevet hentet af en rangermaskine, vejmaskinen.

Vognene blev så vejret enkeltvis og deres numre noteret, og derefter bakkede rangermaskinen dem til tippet.

En ad gangen blev de så fastspændt hydraulisk, en sidevæg blev løst og vognen tippet, så lasten gled ned i svømmerenden.

En mindre del endte i en prøvespand og blev analyseret for sukkerindhold og jordprocent på laboratoriet lige ved. Det var ikke heldigt, hvis spanden kun indeholdt en stor sten.

Fabrikkens drift var meget afhængig af regelmæssige leverancer, så transportsikkerheden var af største betydning. Derfor var materiel og spor godt vedligeholdt.

Den intense trafik taget i betragtning, indtraf der da også kun få store uheld.

En mørk regnfuld aften var jeg med fuld last på vej til fabrikken fra Vignæs med D.a.7, en af de "brede".

Ved overskæringen ved Guldborgvej stoppede vi, og togføreren steg af med lykten for at stoppe vejtrafikken. Men pludselig fik vi et ordentlig puf bag fra, og maskinen gled på de våde skinner helt hen over vejen.

Det viste sig, at en koblingsbøjle var knækket, så den sidste del af toget trillede langsomt efter os. Vi kunne jo se lyset fra "polakken", så vi anede ikke uråd.

Men da vi standsede, ramte den løbske stamme os og skubbede os frem.

Hastigheden var dog så lav, at der ikke skete større skader på vognene end et par bøje-ede koblinger, så med forsigtighed kunne vi liste os hjem.

Mange større gårde havde deres eget sidespor. Det skete engang, at en lokomotivfører i mørket tog fejl af to nabogårde og kørte rask ind ad det forkerte spor.

Desværre var det ganske kort, så det var en meget fløv lokomotivfører, der over radioen måtte fortælle, at efter en mindre tur over brostenene stod han med næsen ved et pæretræ midt på gårdspladsen.

De private spor yderst i nettet var som regel i meget dårlig stand, lagt med spinkle skinner, såkaldte spaghettispor.

Engang skubbede vi en vognstamme henover et sådant sporskifte. En låsebolt knækkede, så skiftet lå helt løst. Det fordelte vognene til hvilken side hver anden gang, så der blev en rodet bunke af heldigvis tomme vogne.

Man medførte altid donkrafte, løftstænger og påsporingsplader, så efter en times arbejde var alt i orden igen.

En anden gang kørte to tog lige efter hinanden. Det forreste havde besvær op ad en stigning, så føreren på det bageste ville hjælpe med at skubbe bagpå.

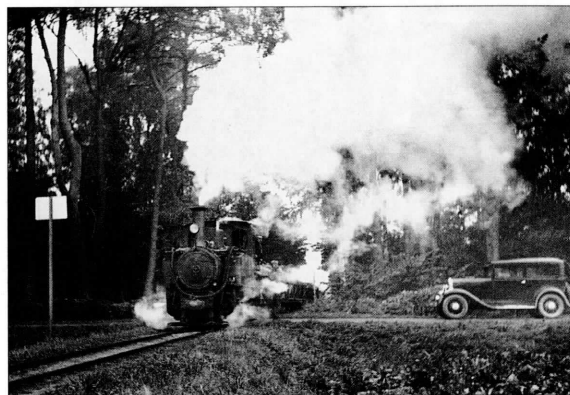
Da så han, at vognene foran begyndte at løfte sig i vejret. Heldigvis var bogierne fæstnet til vognene med ganske lange bolte, så de blev på sporet, og da han bremsede, sank vognene lige så stille ned på plads igen uden afsporinger.

Noget værre var det dog engang, Saksøbing havde lånt et stort diesellokomotiv fra Nakskov med mandskab. De var desværre ikke fortrolig med radiomeldesystemet, som hele sikkerheden hvilede på.

På vej hjem sydfra med fuld last mødte de i en uoverskuelig kurve ved Stadion et udgående tog med roeffald.

Begge parter slog bremserne i og sprang af lokomotiverne, som tørnede sammen med et brag. Kollisionsstedet lå i en udgravning, som blev fyldt helt op med knuste vogne og roer.

Det var meget uheldigt, da det var den mest trafikerede linie til fabrikken.

B2 "den lange" passerer Nystedvej ved Reersø.

Sakskøbing rådede over to store diesel-elektriske 4-akslede maskiner fra Frichs og Kastrup og et noget mindre 3-akslet bygget på Nakskovs eget værksted.

Endvidere havde man tre små rangertraktorer fra Pedershåb med øgenavnene "Klædeskabet", "Soen" og "Føllet".

Af damplokomotiver havde man fire D.a-maskiner fra Henschel, nr. 1, 2, 4 og 7. Senere fik man en mere nr. 5 fra Nakskov, som hed "Kaiser Wilhelm".

Det var 4-akslede maskiner med rammerne udenfor hjulene. De kaldtes for de "brede".

B-maskinerne var fra Orenstein og Koppel. B1 og B3 havde tre drivakslers og kaldtes de "høje".

B2 havde desuden en lille efterløber under førerhuset og hed den "lange" eller "lange Maren".

B4 var en meget kraftig 4-akslet maskine, som var overtaget fra Gørlev.

Antallet af vogne er svært at opgives nøjagtigt, men det var ca. 1.500, hvoraf en mindre del var lukkede beregnede til transport af melis.

Det var så hele historien, men skulle man have lyst til at vide mere, er det først og fremmest Tom Lauritsens og John Poulsens bog "Roebanerne", Banebøgers forlag 1987.

Jeg kørte somme tider med som passager for at optage en 16 mm tone-farvefilm.

Det er desværre den eneste film i professionel kvalitet, som er blevet optaget specielt om roebanerne. Den kan fås overspillet til video.

En del materiel er heldigvis bevaret i mere eller mindre køreklar stand. Særlig Hedelands veteranbane bør nævnes.

Man har i den nedlagte store grusgrav ved Hedehusene, som nu er et fritidsområde, lavet en flere kilometer lang turistbane, som om sommeren trafikeres med både damp og diesel.

Materiellet er dog noget ombygget til det nye formål, men endnu kan man da opleve lyden af dampslag og lugte kulrøgen, så man kan fornemme lidt af den specielle stemning fra svundne tider.

Jørgen Hammer.

Fra håndkraft og heste til teknologi og traktorer.

En kortfattet oversigt over landbrugets mekanisering v. Fl. Bendixen.

Hvornår den teknologiske udvikling i landbruget egentlig tog sin begyndelse fortæller sig i historiens tåger.

I århundreder skete alt arbejde i landbruget ved håndkraft og med trækdyr. Enten heste, stude eller køer. Visse steder med kvinderne som trækraft !

Redskaberne var tunge og klodsede. Som regel fremstillet på gården eller af den lokale smed. Det havde selvfølgelig den fordel, at de var enkle og billige at lave, og at de kunne repareres på stedet. Ikke noget med dyre reservedele fra udlandet. Den lokale smed kunne klare det hele.

Det var først med opfindelsen af dampmaskinen sidst i 1700-tallet, at der blev skabt forudsætning for den spæde industri, der også fik betydning for fremstilling af nye og bedre redskaber til landbruget.

KORNHØSTEN

Høsten har altid været en af spidsbelastningerne i landbruget. At få bjærget en god høst var ganske enkelt en betingelse for at overleve.

Her spillede to faktorer ind: Vejret og arbejdskraften.

Det første har man aldrig rigtig kunnet

gøre noget ved. Man måtte koncentrere sig om arbejdskraften, for med tilstrækkelig med mandskab kunne man så at sige overhale vejret inden om og blive færdig på kortere tid.

På en almindelig bondegård skulle der først i 1800-tallet bruges omkring 12-14 personer for at meje med le og binde kornet op.

Første skridt mod en mekanisering af korn - og høhøsten skete, da der i årene 1825-35 efter mange forsøg blev opfundet et brugbart skæreapparat. Næmlig det princip som er gældende den dag i dag på selv den mest avancerede mejetærsker: En frem- og tilbagegående kniv.

Systemet blev ikke opfundet på én gang, men udviklet over en årrække af skotten Patrick Bell og amerikaneren McCormick. Den sidste fremstillede i 1831 den første brugbare mejemaskine.

Den første mejemaskine, der blev indført til Danmark var en Mc.Cormick, der blev indkøbt af godsejer A.W.Bech på Valbygård i året 1852.

Det blev hurtigt et krav, at mejemaskinen ikke alene skulle skære kornet af.

Den skulle også kunne lægge det ud til siden i pæne bunker, som de unge mejersker så kunne binde op. Dette problem blev løst sidst i 1860-erne. Hermed var aflæggeren opfundet.

Problemet med at binde det afmejede korn blev også løst, og de første brugbare selvbindere kom til Danmark i 1890-erne.

Når kornet var høstet og kørt i hus, var næste arbejdsproces at få det tærsket. Indtil midt i 1800-tallet skete det med plejl i løbet af vinteren. Et hårdt og støvende arbejde.

Når kornet var banket af stråene, skulle det renses. Det gjorde man ved at lukke en lem eller to op i tærskeloen, så der blev gennemtræk, og så ryste halmen fra og med en skovl kaste det aftærskede korn, så de tunge kærner skiltes fra de lette avner.

Omkring 1850 byggedes der i England store tærskemaskiner, der med dampkraft kunne rense kornet helt. Det berettes, at Tesdorph på Orupgård på Falster købte sit første damptærskværk i 1867. Det afløste et gammelt hestetrøkkent værk, der krævede 6 heste i hesteomgangen.

Almindelige bønderbrug anvendte i stor udstrækning tærskning med et fælles værk i et såkaldt tærskeselskab. Maskinen blev typisk trukket af et lokomobil og man flyttede så fra gård til gård og tærskede.

Det var et hårdt slid at flytte det tunge lokomobil fra gård til gård. En opgave, der krævede 4-5 heste for lokomobilen og lige så mange for tærskværket.

Næste trin i høstens mekanisering var at kombinere mejning og tærskning i én arbejdsgang. Også denne opgave blev løst af amerikanerne.

De første mejetærskere kom til Danmark umiddelbart efter 2. verdenskrig og vakte naturligt nok enorm opsigt.

De første mejetærskere var importeret fra USA og Tyskland (Claas), men snart kom en dansk produktion i gang med Nordsten fra Hillerød og Dronningborg i Randers som de mest kendte.

Besyderligt nok evnede ingen af de ellers kendte danske fabrikker for tærskværker: Holbæk og A.Chr.Andersens Maskinfabrik, at tage den nye tids udfordring op.

I løbet af 1950-erne vandt de bugserede 5-6 fods mejetærskere med sækkeaftankning stærkt frem overalt, og det må antages, at alt korn høstes med mejetærsker allerede i 1960-erne.

Vore dages mejetærsker har ikke alene større kapacitet, den byder også på betydelig større komfort for føreren.

Og så er den udstyret med en masse avancerede elektroniske hjælpemidler. Prisen er også i millionklassen.

Før i tiden var der mange landarbejdere og endnu flere heste til at klare markarbejdet (her på Rodsnæs).

Markarbejdet

Såning af korn og senere af kunstgødning skete indtil midt i 1800-tallet alene med håndkraft. Sædemanden med sin kurv vandrede op og ned ad ageren, mens han med øvet hånd søgte at fordele sæsæden så jævnt som muligt over marken .

Fra omkring 1860 kom de første breadsåmaskiner frem og fra 1890-erne radsåmaskinen, der lagde kornet ned i jorden, så man derved sparede en gang harvning og en masse håndkraft .

Også med radsåmaskiner kom en betydelig dansk produktion i gang af maskiner af høj kvalitet og med en stor eksport.

Afloseren (her Valmet model 805 fra Firmaet H. Møller-Andersen), der ved hjælp af hestekræfter og avanceret teknologi klarer markarbejdet i dag.

Trækraften

Igennem århundreder har man været henvist til at anvende mennesker eller dyr som eneste trækraft, men med dampmaskinens opfindelse og udvikling, øjnede de mest opfindsomme nye muligheder også for landbruget.

At kunne pløje uden at skulle bruge heste var en ønskedrøm. De første forsøg på en løsning med dampkraft bestod i, at man anbragte et lokomobil i hver ende af marken,

Lokomobilen trak så ved hjælp af en stålwire en plov frem og tilbage mellem sig.

Det kunne lade sig gøre og blev bl.a. udført på Højbygaard v. Holeby i 1870-erne.

Det ene lokomobil står den dag i dag på frilandsmuseet i Maribo.

Det tog sin tid at udvikle den af tyskeren N. A. Otto opfundne eksplosionsmotor, men sidst i 1800-tallet var den klar i den form, der i grundprincippet er uændret til i dag.

Omkring 1920 kom Fordson traktoren på markedet. Den var både solid og rimelig billig.

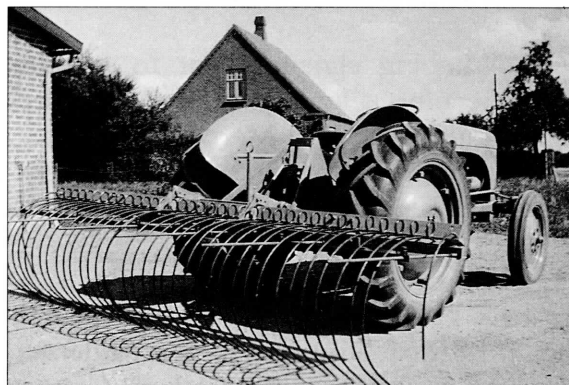
Der blev i de første år solgt omkring 700 traktorer i Danmark i alt om året. Heraf var de 600 Fordson.

Ved udbruddet af 2.verdenskrig i 1939 var der i Danmark 2500 traktorer fortrinsvis på de større gårde på øerne.

Først efter krigen kom der for alvor fart på traktoreringen godt hjulpet på vej af Marshall-planen fra 1947.

Det var amerikanske traktormærker som: Case, Farmall, Minneapolis Moline, John Deere, Massey-Harris, Oliver m.fl.

Men de europæiske fabrikker tog hurtigt kampen op, og især engelske traktorer som Fordson Major, Ferguson, Nuffield og David Brown kom til at køre på de danske marker i 1950-erne og 60-erne.

Den kendte Ferguson med Radsted-riven.

Den traktor der mere end nogen anden kom til at stå for mekaniseringen af dansk landbrug var imidlertid den lille grå Ferguson.

Udviklet af ireren Harry George Ferguson i 1930-erne var den revolutionerende med sit geniale hydrauliske 3-punktsystem, der kombinerede redskabets vægt med traktorens.

Den første kom til Danmark i 1948, og i løbet af få år blev det den mest solgte traktor her i landet.

At der kører ikke så få af de små Fergusoner endnu den dag i dag, siger noget om traktorens kvalitet.

De lokale maskinhandlere

Selv om mekaniseringen i landbruget ikke har noget lokalt særpræg, så har den selvfølgelig sat sine lokale spor. Bl.a. ved de smede og maskinhandlere, der blomstrede op som følge af udviklingen på egnen.

På Saksøbing egnen er der to maskinhandlere tilbage nemlig: H.Møller Andersen i Radsted og Karl Mertz i Saksøbing, mens en tidligere maskinforretning i Slemminge for længst er lukket.

H. Møller Andersen:

Firmaet H. Møller Andersen blev grundlagt i 1902 af husmand Jørgen Andersen, Krungerup med mælkekørsel til Grænge mejeri og kørsel af kævler fra de omliggende skove.

Jørgen Andersen døde i 1917, og firmaet blev videreført af sønnen Hans Møller Andersen og Jørgen Andersens enke.

De udvidede firmaet kraftigt bl.a. med de første lastbiler på Lolland i 1920-erne. En vognpark der voksede til 10 stk. i 30-erne og 40-erne. Der blev etableret eget kalk-

1920

værk i Flintinge og Grus- & Stenværk i Herritslev og Kettinge hvorfra bl.a. materialerne til fugleflugtlinien blev leveret.

Under krigen blev der kørt tørv fra egen mose på Vrågård i Rågelunde samt kørt grise til slagterierne i Maribo og Nykøbing.

I Radsted byggedes et stort savværk m. tilhørende handel med bl.a. generatorbrænde og byggematerialer.

Den første virksomhed lå på Nykøbingvej i Grænge 1927.

Da krigen ophørte i 1945 begyndte firmaet selv at sælge og servicere lastbiler og maskiner.

Det udviklede sig hurtigt da mekaniseringen af landbruget begyndte i 1950-erne.

Firmaet fik forhandling af de berømte Ferguson traktorer, og da Hans Møller-Andersen døde i 1956, var der allerede leveret 1200 traktorer m. redskaber til landbruget på Lolland-Falster.

Firmaet producerede selv en del redskaber bl.a. spadeklør, der skulle hjælpe lidt på problemet med, at Fergusonen var for let til arbejdet i den tunge lollandske jord.

Ferguson med spadeklør – maskinfirmaets egen produktion.

I 1952 kom sønnen Poul Møller Andersen til, og han begyndte produktion af traktorvogne.

H. Møller Andersen var den første autoriserede Ferguson-forhandler på Lolland og indførte som det første firma radiotelefoner i sine servicevogne.

Senere har firmaet haft forhandling af Deutz traktorer samt Volvo og Valmet.

Efter nedlæggelsen af roebanerne i 1964 gik det stærkt med at udvikle landevejstransporten med traktorer. For at klare den stigende efterspørgsel efter vogne m.m. indviedes i 1976 en 1800 kv/m stor dobbelt værkstedsbygning med tilhørende reservedelslager og kontor.

I dag residerer 4. generation Lars Møller Andersen i firmaet, og ud over landbrugsmaskiner forhandler firmaet også entreprenør- og skovmaskiner.

Man kan således sige, at ringen er sluttet. Fra at begynde firmaet i 1902 med at slæbe kævler ud med heste og til at sælge avancerede skovmaskiner næsten 100 år senere.

H. Møller Andersen

Karl Mertz, Sakskøbing:

Karl Mertz

Karl Mertz, der var sønderjyde, begyndte sin virksomhed i 1919 i Brogade, der hvor Saxkjøbing Avis senere etablerede sig.

I 1929 flyttede Karl Mertz virksomheden til Orebyvej, hvor han byggede den karakteristiske bindingsværksbygning, der i mange år prægede den del af bybilledet og først er nedrevet for nylig.

I 1939 udvidedes virksomheden med et større værksted og en lagerhal.

Karl Mertz var en personlighed med bestemte meninger om tingene.

Insisterede en kunde på at købe en bestemt maskine, som Karl Mertz ikke

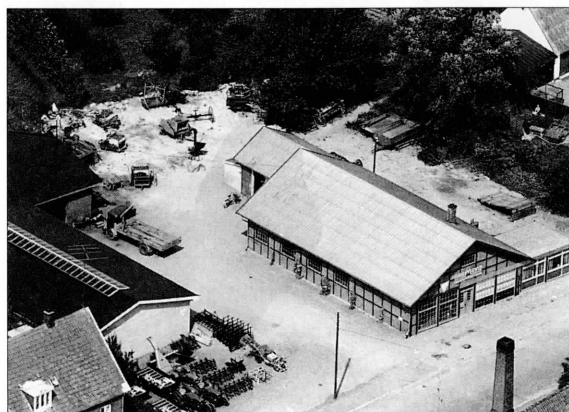
mente, at kunden behøvede, ja så blev der ingen handel! Det kunne også ske, at han ganske enkelt frarådede kunden at købe nyt og i stedet ændre på det bestående.

Karl Mertz overdrog forretningen til sønnerne Knud og Ernst i 1955, men havde fortsat sin gang i virksomheden til sin død i 1971.

I 1960-erne skete der flere udvidelser på Orebyvej. Der blev bygget nyt værksted og senere den grønne lagerhal.

I 1970 skete der noget epokegørende: Firmaet optog bilforhandling. Det var de franske Simca biler, senere også Nissan og senest i bilforhandlerperioden: Peugeot.

Forholdene på Orebyvej blev snart for trange og i 1977 flyttede man bilforhandlingen ud på nyerhvervede arealer på Stenstrupvej. Bilforhandlingen ophørte i 1992.

Karl Mertz på Orebyvej 9 i 50-erne.

I 1991 udvidede man med en afdeling i Horreby på Falster.

Knud og Ernst Mertz drev forretningen til 1996 hvor 3. generation fætrene Morten og Jesper tog over.

I 1993 flyttede man hele firmaet til den nuværende placering på Stenstrupvej, hvor der senest er foretaget store udvidelser.

Karl Mertz har gennem årene efter krigen været forhandler af flere forskellige traktormærker, bl.a. Zetor, Nuffield, Fiat, Fendt og senest Massey-Ferguson.

Hvad kan vi vente os fremover ?

Det kan være fristende at tro, at ” nu kan vi da vist ikke nå længere med mekanisering”, men det vil være fejlagtigt.

Den elektroniske udvikling er først lige begyndt, og der vil i de kommende år ske en betydelig udvikling frem mod maskiner, der ved hjælp af elektronik kan mere og mere.

Allerede nu er man langt fremme med elektronisk styret gødningstildeling via satellitsignaler.

Der arbejdes også på at finde frem til radrensere, der ved hjælp af sensorer og avanceret elektronik kan kende ukrudt fra roer og pr. automatik luge roerne, så forbruget af kemiske midler yderligere kan formindskes.

Al ny mekanik er dyr. Sammenholdt med, at maskinernes kapacitet stadig øges, er konsekvensen, at udviklingen frem mod større og større landbrug vil fortsætte med uformindsket styrke i de kommende år.

Dagbogsoptegnelser af murersvend Niels Jørgensen, der var indkaldt under krigen 1864.

9 . december 1863

Jeg måtte imod min vilje forlade mit arbejde på Højbygård og begive mig på rejsen til mit hjem for at gøre mig beredt til at drage i Kongens tjeneste.

12. december 1863

Jeg rejste om morgenen og kom til Vordingborg til middag, derfra gik jeg genvej ad Næstved til. Da jeg havde gået en halv mils vej, kom jeg til at køre til Køng kro, hvor manden som kørte boede. Hos ham fik jeg noget at leve af og fik tørret mine klæder, efterdet det regnede uophørligt. Det blev også ved at regne hele dagen, indtil vi nåede Ringsted. Vi agtede at nå jernbanen i Ringsted, men da vi kom dertil kl. ni, var toget gået kl. 8 1/2, så vi måtte indkvartere os i byen til næste dag.

13. december 1863

Om morgenen tog vi med jernbanen fra Ringsted til Korsør og derfra med dampskib til Nyborg, hvor vi ankom kl. fire om eftermiddagen. Derfra tog vi en vogn til Odense og indkvarterede os for natten.

14. december 1863

Da vi nu var opstået, gik vi til kommandantskabet og meldte os og blev indkvarteret fra indkvarterkontoret.

15. december 1863

Nu var vi for første gang oppe at lære at stå og gå og at hilse og så fremdeles hver dag i en uge.

21. december 1863

Da startede vi på rejsen og skulle marchere 5 mil til en landsby, som hed Lundager en halv mil fra Assens. Vi gik fra Odense kl. elleve og kom til Lundager kl. 7 1/2.

22. december 1863

Så gik vi til Assens i den hensigt at rejse videre, men på grund af et stærkt snefog, vendte vi tilbage til vores logi indtil næste dag.

23. december 1863

Næste dag gik vi atter derud og ligeledes den tredje dag, fordi det var højvande, så vi ikke kunne komme ud til skibet.

24. december 1863

Om middagen kl. 11 1/2 blev det godt vejr, så vi kunne sejle til Årøsund, hvor vi kom i land kl. 4. Samme aften måtte vi udholde en tre mils march i det bare morads til midt op på fødderne. Endelig nåede vi Østervilstrup, som var bestemt for os til kvarter. Dette var det første logi på Slesvigs Land, og det var juleaften. Vi fik også en god juleaftensnadver.

25. december 1863

Første juledag gik vi igen tre mil til Åbenrå, ligeledes i det bare morads og vandplask, og vi havde næsten ingen flere tørre strømper, og støvlerne var så gennemtrukne med vand, så det næsten var umuligt at gå videre.

26. december 1863

Anden juledag sagde jeg farvel til skipper Rødgård i Åbenrå, da vi skulle videre frem, men vi var ikke forknydt derfor. Vi havde fire gode vogne, hvor vi kunne være alle sammen, og så kørte vi lige til Flensborg. Vi blev indkvarteret på kassernen, og jeg havde reddet mig fire tæpper fra de andre senge, så det kunne gå an.

Næste dags middag kl. 2 1/2 rejste vi med banetoget til Rendsborg, hvor vi ankom kl. 6. Det sneede meget stærkt om natten, og næste dag måtte vi rejse igen, og vi gik hele dagen i sne til midt op på benene, og først om aftenen nåede vi den herregård, som var bestemt ved navn Borghars, men der var ingen fra 21. regiment, og folkene var så ubarmhjertige, at vi ikke måtte blive der om natten.

Men vi ville ikke gå længere, vi sagde nej, ikke ud af stedet. Så tog de og spændte for tre vogne for at få os af sted og kørte os til næste herregård. Der var tre mil, men der var heller ikke nogen fra regimentet.

Vi lå på loftet i halm, og jeg frøs som en hund, da jeg ikke var vant til sådant natteleje i vinterdage.

30. december 1863

Da vi havde udholdt denne nattekulde, så stillede vi i gården, og der blev igen udtaget nogle af os til hestepassere, og vi andre skulle til Eckernførde for at udtages til officersoppassere. Da vi kom til Eckernførde, stod hele regimentet der og var opstillet, hvor officererne tog dem ud af os, hvem de syntes om. Så gik vi en god halv mil til en herregård, hvor vi blev den nat og sov ude på loen.

31. december 1863

Hen på formiddagen gik vi derfra igen og kom til Slesvig hen imod aften og blev indkvarteret i Frederiksborg nede ved jernbanestationen, hvor vi igen sov i halm hos nogle meget simple og tysksindede folk. Her var jeg lige til 3. februar så længe der var fred.

3. februar 1864

Efter at have været på forpost dag og nat i regn og slud i landsbyen Jagel, måtte vi udholde en drøj kamp med prøjserne for første gang. Da gik vi rigtig på hverandre, og tyskerne trængte nærmere på os, så kuglerne kunne nå os.

Da klokken var 10 om aftenen kom underkorporal Rasmus Kok og meldte, at kompagniet tillige med alle øvrige skulle trækkes tilbage til Dannevirke.

4. februar 1864

Næste dag blev vi tidligt om morgenen blæst op, og atter igen måtte vi ud at se efter tyskerne. Vi var bange for, at de atter skulle gå på ved daggry. Der lå vi nu hele dagen bag en bakke.

5. februar 1864

Dagen derefter kom vi ud til Dannevirke stillingen, hvor vi stod et par timer, og det sneede meget stærkt. Snart vendte vi tilbage til barakkerne, hvor vi fik natural forplejning og forblev der til om aftenen kl. 8, men allerede kl. 9 skulle alle regimenter stå marchfærdig og så drog hele bataljonen af sted med kanoner til Flensborg, hvor vi ankom næste dags eftermiddag kl. 4.

Så måtte vi igen marchere tilbage til Sønderborg, hvortil vi kom om aftenen sildig eller rettere sagt om morgenen.

6. februar 1864

I Sønderborg blev vi indkvarteret, hvor vi selv syntes for godt, men jeg og løjtnanten var hos en værtshusholder, hvor jeg lå på det bare gulv i samme stue som løjtnanten, og dagen efter skulle vi rejse med dampskib til Fredericia efter at have modtaget løn, røget flæsk og kiks, der var 25 mil at sejle.

Kompagniet, hvori Niels Jørgensen var infanterist, bliver i den kommende tid flyttet fra det ene sted til det andet, og den 20. marts var de igen tilbage for at forsvare Fredericia mod angreb fra tyskerne.

20. marts 1864

Kl. 8 begyndte tyskerne at bombardere Fredericia i brand, og de blev ved i et væk til næste dags aften, og vi krøb op bag volden alle sammen for at sove i sikkerhed for granaterne, thi det gik ganske raskt. Jeg løb

endnu ud og ind i byen, og kuglerne slog snart ved den ene og snart ved den anden side på mig.

17. april 1864

Denne dag fik jeg kongens klæder på. Indtil denne tid har jeg gået med mit eget tøj og næsten helt opslidt det.

Det fremgår videre af dagbogen, at Niels Jørgensen i den nærmeste tid herefter fortsat opholder sig i Fredericia for at forsvare denne imod tyske angreb, der på det tidspunkt foregik langt op i Sønderjylland.

Han deltager derfor ikke direkte i slaget ved Dybbøl den 18. april, hvor de dårligt udrustede danske soldater stod over for den forenede prøjsiske og østrigske hær.

Slaget ved Dybbøl blev som bekendt et voldsomt nederlag for danskerne med store tab til følge.

Resterne af den danske hær blev herefter flyttet fra den ene stilling til den anden for at vise, at de på trods af tabet af Slesvig og store dele af Sønderjylland stadig besad det meste af Jylland og Fyn. Således også Niels Jørgensens kompagni, der trods en heltemodig indsats kort efter måtte forlade Fredericia.

27. april 1864

Der blev uro i lejren ved Fredericia, og vi måtte derfra samme aften og blev sejlet over til Strib på Fyn.

29. april 1864

Vi rejste nu med dampskib til Hals ved Limfjorden, hvortil vi ankom den 1. maj om eftermiddagen. Vi havde sejlet 22 mil og havde ikke fået andet end vådt flæsk og tørre kiks at leve af.

I den næste måned opholdt Niels Jørgensen sig i det nordjyske, og efter at der var sluttet våbenstilstand begyndte man hjemsendelse af nogle af de mange soldater.

Niels Jørgensen var oppasser hos den løjtnant, der skulle stå for hjemsendelsen, og derfor var han snart med dampskib i København og snart tilbage i Jylland igen.

I kølvandet af de uhygiejniske forhold, der herskede blandt soldater i krig, blev Niels Jørgensen også ramt, idet han den 21. juli bliver indlagt på lazaret.

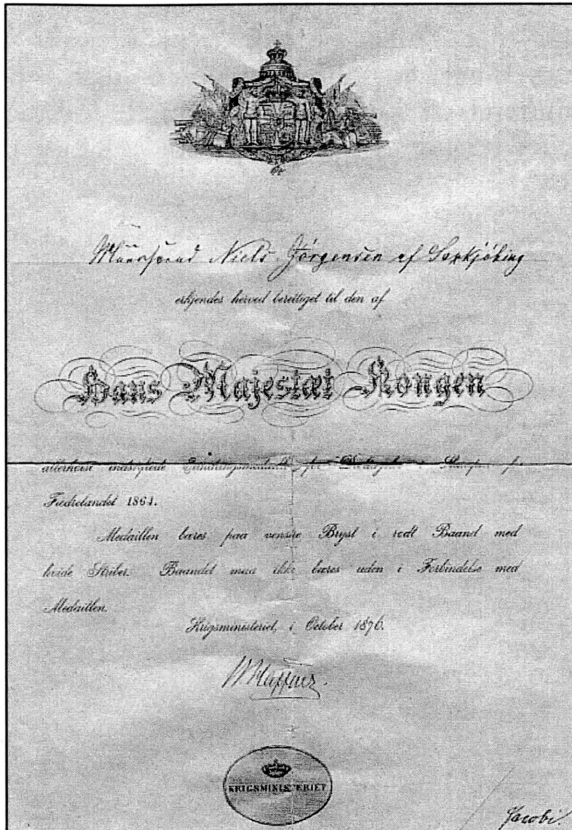
1. august 1864

I dag blev jeg udskrevet efter at have gennemgået den græsselige fnattekur, som både tog hud og kød af.

Og der skulle gå helt frem til sidst i november, før Niels Jørgensen blev permitteret og kunne rejse hjem til Lolland efter næsten et helt år som soldat i krigen 1864.

Murersvend Niels Jørgensen.

Majestæstens skrift med ret til at bære erindringsmedaljen

Data om Niels Jørgensen:

Født 5. marts 1839 i Forneby. Hans far var skrædder og færepasser på Engestofte.

Niels afrejste fra Forneby lige efter konfirmationen og kom til Maribo, hvor han sandsynligvis lærte murerfaget.

Den 12. december 1863 blev han som bekendt indkaldt til militæret.

I 1867 blev han viet til Ane Martine Henriette Jensen fra Maribo, hvorefter de flyttede til Sakskøbing og fik syv børn.

Niels Jørgensen, der døde i 1905, er i øvrigt oldefar til arkivets mangeårige medarbejder Johan Jørgensen.

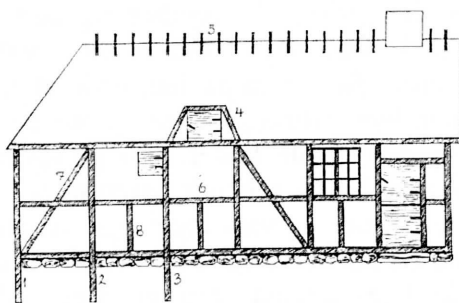
Krårupvej nr. 46 Matr. 22

Gårdene i Krårup by havde fra starten fælles arealer med skov og græs, der strakte sig ud til stranden, og området kaldes i dag stadig Krårup Skov. I 1795-98 blev disse arealer udstykket i 5 husmandsbrug - alle på 5-6 tønder land.

Et af de huse, som kan føres længst tilbage i tiden, blev flyttet fra Krårup by og genopført i den nye udstykning. Huset havde oprindelig 6 fag, men er sandsynligvis forøget med 2-4 fag samtidig med at der blev opført et sidehus.

Vi befinder os på ejendommen Krårupvej nr. 46 Matr. 22, der i dag ejes af Ulla Brandt.

Ulla, der er 5. generation på ejendommen, er meget interesseret i slægtsforskning og i sognets historie, og det har derfor været muligt at sætte navne på generationerne tilbage i tiden.

Et typisk husmandshus fra den tid med 6 fag.

Fæstere og ejere på matr. 22

Jens Andersen Greve blev fæster i 1777, og han er den ældste fæster, som vi indtil nu har fundet. Ved hans død i 1782 er det antageligt hans enke, der fører fæstet videre til 1794.

Jens Bruun var fæster på ejendommen fra 1794 til 1825. Han var gift med Johanne Hansdatter, som dør 1800, og der foretages en skifteregistrering over alt, hvad de ejede. Denne registrering giver et godt indtryk af, hvad de havde af ting på stedet og fortæller desuden, hvordan en gennemsnitlig husmandsfamilie levede den gang.

Uddrag af Nielstrup Skifteprotokol:

Skifteforvalter Birkedommer Hartmann med tvende tiltagne Vitterligheds- og Vurderingsmænd, Sognefoged Christen Klausen og Huusmand hans Nielsen af Vaabensted har givet Møde hos Huusmand Jens Bruun paa Vaabensted Skov, for sammestæds, efter dennes afdøde Hustrue Johanne Hansdatter, at tage Boet under Registrering og Vurdering til lovlig Skifte og Deeling imellem Enkemanden Jens Bruun og hans med den Afdøde sammen avlede 5 Børn.

Jens Bruun blev gift 2. gang i 1801 med Anne Sørensdatter.

Jacob Eriksen – fæster fra 1825 til 1835. Født i Kettinge Sogn 1792. Gift med Ane Margrethe Madsdatter, der var født i Skovfogedhuset i Engestofte i 1797.

I 1835 fæster Jacob Eriksen Strandskovgaard, der er naboejendom til Krårupvej 46.

Rasmus Pedersen – fæster fra 1835 til 1861. Født i 1797 på gård matr. 6 i Krårup by. Det er Ullas tipoldefar.

Han bliver gift med Inger Eriksdatter, der var født i 1798 i Rykkerup. De havde 3 børn.

Fæstebrev:

Christian Hinrick August Greve af Hardenberg Reventlov Gefiune Confrensaad, Hoffjægermester Storkors af Dannebrogen og den hanoverske Guelff Orden Ridder af den prussiske røde Ørns første Klasse og Iohannitter Ridder til Grevskabet Hardenberg-Reventlou i Lolland Amtit. Nye Hardenberg i Prussen Godserne Schadivilz, Görtz, Löhrstorff, Claidorff, Goddersdorff og Grosenbrode i Holsteen.

På Høibemeldtes Vegne haver jeg Underskrevne Sted og Fæst, ligesom jeg herved stæder og fæster til Indsieder Rasmus Pedersen i Kraarup det Huus af Kraarups, som hidtil har været beboet af Jacob Eriksen, hvilket Huus med det uforandrede Tilliggende og Hartkorn: Ager og Eng: 3 Skp. 1 Fdr. 2 4/13 Album forbemeldte Rasmus Pedersen for Livstid maae nyde, bruge og i fæste beholde på følgende Conditioner:

Efter denne højtidelige indledning, der ikke glemmer at fortælle om godsets besiddelser i ind- og udland, følger en række ufravigelige betingelser som eksempelvis hoveriarbejde.

Og det fremgår i øvrigt af gamle fæstekontrakter, at der ikke var mange rettigheder, men derimod mange pligter.

Selv om der var et vist system, der skulle følges, så formåede Krenkerup og Nielstrup at lave næsten dobbelt så meget hoveriarbejde, end det var skik og brug på godserne på Sjælland.

En fæstehusmand var i 1825 pligtig at forrette årligt 52 ugedage, 24 høstdage og 1 slådag - i alt 77 dage. I 1835 blev det forhøjet til 80 dage. Ydermere skulle han komme hver gang godset havde brug for ham og til en meget lille løn, og det var selvfølgelig altid på de tider, hvor han selv havde travlt med sit eget brug.

En fæster overtog ejendommen på livstid. Han og eventuelt hans enke havde ret til at blive boende til deres død, men når en fæster blev gammel og svag og ikke kunne passe det forsvarligt, blev godset og fæsteren som regel enige om at afstå fæstet frivilligt. Det kunne ofte foregå på den måde, at ejendommen blev overtaget af en ny, ung fæster, medens den gamle fæster som godtgørelse for sin afståelse fik tilkendt retten til at blive boende i huset og som regel også retten til at nyde en fastsat aftægtydelse. På den måde virkede fæstevæsenet som en slags aldersforsikring.

Godset stillede også krav om, hvor stor kål-
haven skulle være:

Haugen skal i det mindste indeholde 1 Skpr. Land og være indfredet med dobbelt Stiengjerde og deri et Humleanlæg paa i det mindste 20 Soler, samt 10 Æble, 5 Pære og 10 stk. Svedskeblommetræer, Han er forbunden aarlig at lægge enten i Haugen eller paa Marken i det mindste 1 Skpe. Kartoffler. Endvidere skal han årligt udlægge et Stykke med Kløver på mindst 1/2 tdr. Land.

I øvrigt var grønkål den vigtigste have-
plante i de gamle køkkenhaver. Det hed
sig, at "hvor der var Kålhaue, var der sjæl-
dent Sygdom til Huse".

Mange steder var det skik – efterår og
vinter – at spise grønkålsuppe til middag
mindst to dage om ugen.

*"Hvor Hylden ej kan gro, kan Bonden ikke
bo".*

Hyldetræer var vigtig for bonden, og de
fandtes ved alle gårde og huse i store
mængder. Alt fra hylden kunne bruges.

Blomsterne blev brugt til te og hyldedrik,
når de var tørrede i solen. De grønne bær
kunne også tørres og siden tilsættes eddike
og bruges som kapers. De grønne blade fra
hylden blev knust og lagt på sår, så der ikke
gik betændelse i det.

Det indvendige lag af barken på unge hyl-
degrene blev æltet med usaltet smør eller

kogt med fløde, og man havde da en salve
til sår, revnede fingre og hvis koen fik rev-
ner i patterne eller det ømfindtlige yver.
Husmoderen brugte en hyldekæp, hvor
marven var taget ud af, som pusterør, når
der skulle gang i gløderne på ildstedet.
I gammel tid troede man, at de sorte hyl-
debær var giftige, men siden begyndte man
at lave hyldebærsuppe af dem.

Peder Rasmussen Brandt frikøber ejen-
dommen fra Krenkerup Gods for 1.100
Rdl. i 1861 og ejer den til 1903. Han er
født i 1833 som søn af forgængeren. Han
bliver gift med Ellen Jørgensdatter, der er
født i Rødeledshuse i 1842. De får 11
børn.

Ellen Jørgensdatter

Fra Musse Herred Politi kan man i retsprotokollen fra 1872 læse om en ildebrand på ejendommen Krårupvej 46.

Den 10. juli 1972 var retten sat på den af Niels Pedersen tilhørende gård matr. 12 i Krårup, hvor der blev foretaget forhør i anledning af ildebrand på husmand Peder Rasmussens sted ved Krårup Skov.

Huset, der var beboet af Peder Rasmussen, hans kone og 5 børn, var brændt ned til grunden med undtagelse af en del af skorstenen, der blev stående oprejst.

Peder Rasmussen var som sædvanlig i går morges kl. 4 $\frac{1}{2}$ gået til sit arbejde på Knuthenborg gods og efterlod sin kone og børn hjemme.

Konen havde bagt brød dagen i forvejen, og svovlstikkerne lå på en hylde 2 $\frac{1}{2}$ alen over gulvet. Hun havde også tømt aske ud om morgenen i en fjerding, hvorefter hun sammen med nogle nabokoner var sejlet over til Oreby Skov for at fiske rejer, og da de så branden, padlede de hjem.

Den 12 årige fortalte, at efter moderen var gået, var alle børn samlet i loen, den store dreng var ude at flytte køer, da han opdagede røgen., og det er sikkert ham, der har sørget for, at alle børn

kom ud, den mindste dreng var et år. Det må også være den 12 årige, der har reddet de få ejendele, for der var ingen voksne, der nåede frem, før huset var brændt ned.

Den 5 årige havde fået fat i svovlstikkerne og fik antændt noget halm ved brændeskuret, indrømmede han.

Kl. 10 $\frac{1}{2}$ fik brandfoged Hans Jørgen Madsen besked om branden, men han havde $\frac{1}{2}$ mils vej til brandstedet og kom først frem kl. 13, da alt for længst var nedbrændt.

Faderen så også røgen fra sit arbejde på Knuthenborg og fik lov til at løbe hjem.

Der blev reddet 2 dyner, en pude, en kedel, en spand, en kobbergryde, og en del smeltede genstande. Endvidere reddede 2 køer, 3 får og 5 lam livet, da de alle opholdt sig ude på marken.

Bygningen var forsikret i Den almindelige Brandkasse for noget over 300 Rbd.

Da det var barnet på 5 år, der havde antændt huset, fandt dommeren ingen grund til at fortsætte forhøret.

Jens Peder Rasmussen køber ejendommen i 1903 og har den til 1950. Han er født på ejendommen, og det var ham, der var et år, da huset brændte. Han blev gift med Anna Sofie Pedersen, der var født på matr. 26 i Krårup Skov. I 1906 køber han et stykke jord, som ligger på den modsatte side af vejen ca. 5 tdr. land, så nu er det samlede areal på 10-11 tdr. land. Han dør i 1953.

Jens Peder Rasmussen

Edmund Brandt

Peter Edmund Rasmussen Brandt køber i 1950 ejendommen. Han er født på stedet i 1908 og bliver gift med Margit Ulbrichsen.

Der er to børn i ægteskabet Jens, født 1953 og Ulla, født 1957.

Ulla Brandt arver i 1996 ejendommen. Det er forståeligt, at hun har lyst til at bo i de pragtfulde omgivelser med natur lige uden for døren.

Hun kan se ud over græsmarken, hvor kørne græsser, og der er rejst en høj mast med en fuglekasse på toppen, hvor tårnfalken har rede. Og videre kan hun se over engen, hvor der er en vakkelvorn bro over en dæmning, som er sat med store sten i den ene side.

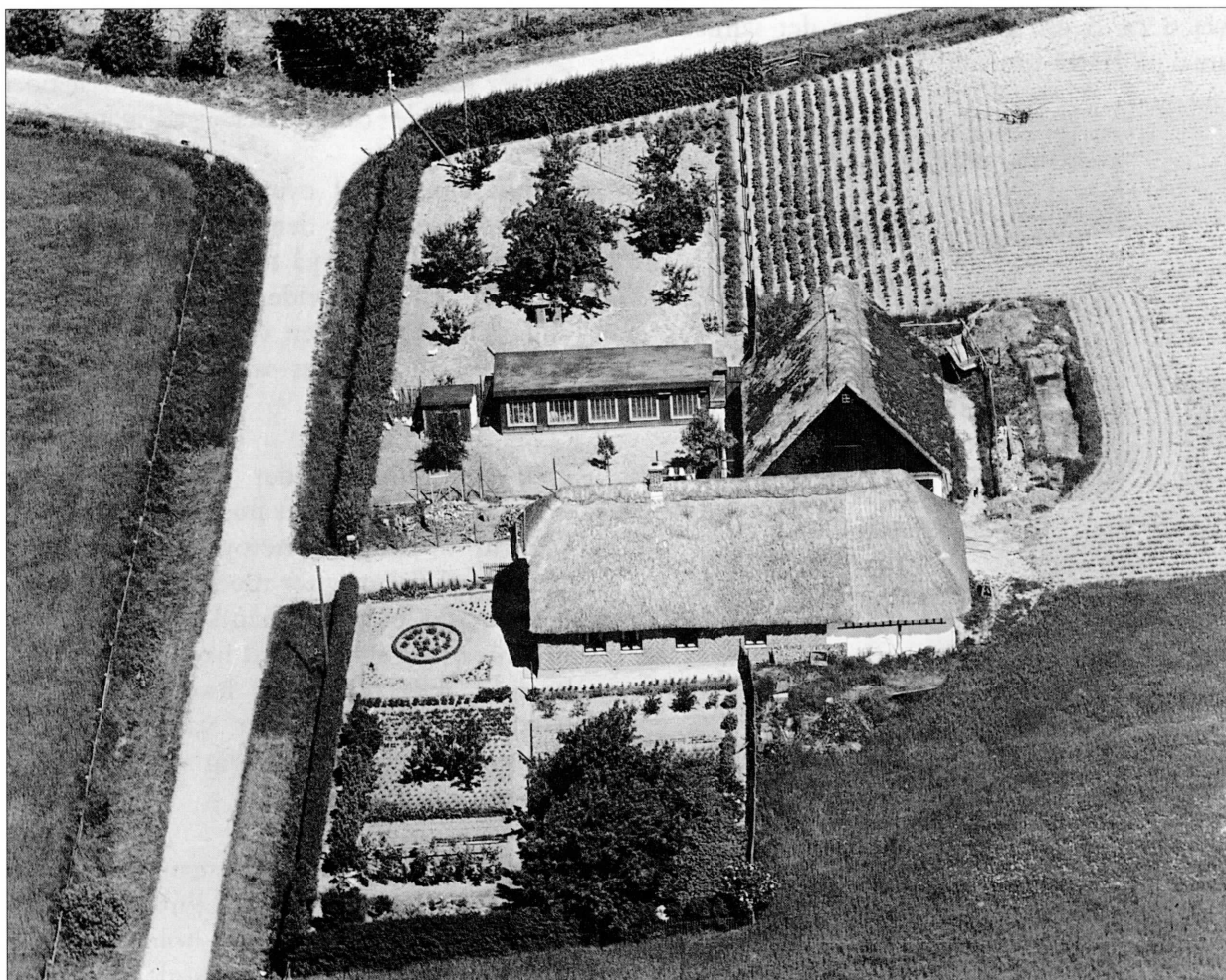
Den dæmning var der også for 350 år siden, for da gik vejen fra Saksøbing over Maltrup til Kragevig netop her, hvor der lå 10-12 små fiskerhytter med tangtag, flere af disse hytter blev efterhånden forbedret til små husmandssteder med hver sit lille stykke jord, ikke nok til at leve af, men alle havde et bierhverv eller var daglejer på Nielstrup. Der findes stadig en del af den gamle vej inde i skoven.

I dag drives ejendommen som fritidslandbrug, hvor de 6-7 tdr. land jord er forpagtet ud. Resten bruges til at holde køer på, og det er ikke helt almindelige køer. Racen hedder Galloway, der har et krøllet

underulds hårlag dækket af tæt pels af lange hår. De er uden horn og kommer fra det sydvestlige Skotland.

Der er to køer, en tyr, en kvie og to små kalve.

Beretningen om slægten på Krårupvej 46, matr. 22 er skrevet af Bent Jensen.

Lufffoto af ejendommen Krårupvej nr. 46.

Falskmøntnerne i Sakskøbing

Først i 1800 tallet lå mange af byens forretninger i Brogade. I det, vi i dag kalder Engberggården, havde den fra Italien indvandrede familie Borella deres forretning, og i det, vi kendte som du Nord, boede den jødiske handelsmand Moses Samuel Lublin.

Deres jævnaldrende sønner – Henrik Ambrosius Borella og Joseph Moritz Lubin – født i 1813 og 1814 har sikker tilbragt megen tid dernede på havnen, hvor der dengang trods den ringe dybde var mere aktivitet, end vi ser i dag.

Mindre fragtskibe fra Norge, København og de nordtyske handelsbyer bragte varer til byens købmænd og afsejlede igen fuldt lastede med korn og andre eksportvarer – husk på – vejene var elendige, og jernbanen kom først langt senere.

Begge drengene blev selvstændige i en ung alder. I 1835 overtog Joseph Moritz sin fars job som handelsmand, og i 1837 købte Henrik Ambrosius sin farbrors galanterihandel, der også lå i Engberggården. Han giftede sig med den kun 17 årige jomfru Cathriene Amalie, datter af garver Jensen, Nakskov. Kort tid efter blev de forældre til en lille søn, der døbttes Donato efter sin farfar.

Men ikke alt gik som ventet, allerede i 1838 blev livet besværligt for Henrik, handelen gik langsomt, han tjente ingen penge, og fallitten truede.

Intet var vel mere naturligt end at drøfte situationen med barndomsvennen Joseph Moritz og lægge planer.

Joseph Moritz havde ofte været med sin far på handelsrejse til Nordtyskland og havde der hørt om en gravør i Lybæk, der gjorde falske toldstempler og kunne gøre falske pengesedler. Også i Hamburg kunne man finde folk med sådanne evner.

Risikabelt – ja, men måske risikoen værd. Henrik skaffede rejsepenge, og Joseph Moritz rejste i det tidlige forår 1839 til Hamburg, fik forbindelse med en litograf ved navn Joseph Josephsen, og sidst i maj samme år tog de to håbefulde unge mennesker til pinsemarked i Rostock.

De rejste sammen med Henriks broder Peder, der ville sælge skind (han var garver i Vestergade) og farbroderen Joseph Borella, der indkøbte varer til sin forretning.

I de fire dage, de tilbragte i Rostock, spildte Henrik og Joseph Moritz ikke tiden. Henrik indledte forhandlinger med en gravør om fremstilling af en plade til trykning af falske 5-rigsbankdalersedler.

Denne fik imidlertid kolde fødder og henviste til en gravør Hirsch i Lybæk, der havde stand på markedet, og der blev truffet aftale om fremstilling af ovennævnte plade (den blev dog senere kasseret).

Imidlertid havde Josephsen tilskrevet Henrik, at han var villig til at påtage sig arbejdet, hvorfor det blev nødvendigt med et par rejser til Hamburg med diskussioner og kassering af forskellige udkast.

Man talte om anskaffelse af en speciel trykkemaskine i England. Især vandmærket voldte besvær, og Josephsen måtte bestille en plade hos en gravør Jacobsen der i byen.

Det blev nødvendigt med nogen brevveksling mellem Hamburg og Saksøbing, som man fandt det nødvendigt at sløre ved at lade breve til Josephsen adressere til en såkaldt fruentimmer ved navn Elisabeth Pedersen.

Josephsens breve til Saksøbing blev sendt til Henriks farbror – købmand Joseph Borella. Om denne kendte noget til indholdet er uvist.

Vi kender ikke antallet af de falske 5-rigsbankdalersedler, der blev fremstillet, men de første 52 blev afhentet i august måned 1839, og i efteråret samme år var der falske 5-rigsbankdalersedler i omløb på Lolland-Falster. 25 sådanne blev indleveret af handlende. Vi ved ikke, hvor megen glæde Henrik Ambrosius og Joseph Moritz fik af de mange nye sedler.

Ballonen revner.

Den 11. juni 1840 arresterede Hamburgs politi Joseph Josephsen, og ved de hos ham anstillede undersøgelser viste det sig, at han gav sig af med fremstilling af danske 5-rigs-

bankdalersedler til hvilke flere apparater fandtes hos ham.

Derpå havde han angivet Borella og Lublin som sine medskyldige fra hvem der fandtes breve, som under fingerede navne på en forblømmet måde indeholdt opfordringer til sedlernes bedst mulige eftergørelse.

Afsløringen skyldtes vist nok en læk hos omtalte gravør Jacobsen.

To dage senere blev Københavns politi underrettet og de to syndere arresteret – sikkert en af århundredets største skandaler i vor lille by.

Henrik Ambrosius og Joseph Moritz blev forhørt i Saksøbing og derefter sendt til Hamburg for at blive konfronteret med Josephsen. Henriks tidligere lærling Daniel Isaxen Olsen blev også afhørt.

Byfoged Ravnkilde udtalte om de to arrestanter:

J. B. Lublin, der bekender sig til den mosaiske Tro er 27 Aar gammel, han har tidligere været mulkeret for omløben med Værer, men befindes i øvrigt ikke at have været under Tiltale.

Om Arrestanten H. A. Borella, der ligesom Lublin, er barnefødt i Saksøbing og stedse har opholdt sig her og ifølge fremlagt Daabsattest er 26 Aar gammel. Naar undtages at være mulkeret for Toldsvig, befindes han, hvis Rygte i det hele er mindre godt, i øvrigt ikke tidligere straffet.

At de falske sedler har været af ikke ringe kvalitet kan ses af professor Oysel og stempelforvalter Popp, som i følge nationalbankdirektionens erklæring var kompetente til at afgive et skøn over Josephsens værktøj og maskiner.

De os forelagte Objekter udgøre Beviser for at deres Forfærdiger er i Besiddelse af tilstrækkelige Hjælpemidler til at kunne efterligne de ægte Sedler med al fornøden Grad af Lighed.

De næste 1 1/2 år går med utallige politiforhør og retsforhandlinger, skiftevis i Saksjøbing, København og Hamburg, hvor de tre tiltalte skyder skylden på hinanden og skiftevis benægter, indrømmer og ændrer forklaring. De meget dygtige forhørsledere får dem indviklet i talrige modsigelser.

Joseph Josephsen blev den 2. juni 1841 ved retten i Hamburg idømt 2 års tugthusarbejde.

Alt dette beskrives i 31 tæt håndskrevne foliosider, der opbevares i landsarkivet i København og slutter således:

Udskrift

af den til at paakjende det forbryderiske Forhold, hvori Handelsmand Joseph Maritz Lubin og Købmand Henrik Ambrosius Borella af Saxkjøbing, have gjort sig skyldige ved forfærdigelse af falske Rigsbanksedler, allernaadigst nedsatte kommissions Protokol.

Aar 1842, Torsdagen den 13. Januari

Dom

Ifølge allerhøjeste dømmes for i albefaling af 27. Februari forrige Aar, tiltales under nærværende Sag Arrestanterne, Handelsmand Joseph Moritz Lubin og Kjøbmand Henrik Ambrosius Borella, begge af Saxkjøbing, for det forbryderiske Forhold, hvori de have gjort sig skyldige ved at have havt Deel i falske Rigsbanksedlers Forfærdigelse og Udgivelse efter at nemlig Politiet i Hamburg var kommen til Kundskab om.

O.S.V O.S.V.

Joseph Moritz blev idømt 8 års fæstningsarbejde i København og Henrik Ambrosius i 6 år.

Denne dom blev 9. juni 1842 stadfæstet af højesteret.

De to saksjøbingensere blev indsat i Københavns Fæstning til fæstningsarbejde.

1464 Joseph Moritz Lublin

1465 Henrik Ambrosius Borella.

----- oOo -----

I året 1845 indsendte Henrik Ambrosius' søskende, garver Peder Borella i Saksjøbing samt handelsbetjent Bastian Borella og Therese Borella i Nykøbing en ansøgning om benådning for deres broder.

Vi ved ikke om dette blev bevilget, men 5. juni 1845 sender "Det Kongelige Danske Cancelli" ansøgningen videre.

STOKHUSET

- *journal (collegie orden) – 1845-47.*

Henrik Abbrosius Borella, Købmand, født i Saxkjøbing, 29 aar, indkom 18. juni 1842

- 6 aar for Forfærdigelse af falske Penge.

Højesteretsdom af 9. juni 1842.

Lille af vækst – stærk Legemsbygning – blond haar – blaa øjne.

Kommandantskabets kopibog 1844-1859.

At ærlig slave H. A. Borella efter rekvisition er blevet afleveret til Københavns politi, som mistænkt for hæleri, undlader jeg ikke tjenstlig at indmelde.

19. november 1846.

Senere oplysninger om Henrik A. B. er endnu mere end sparsomme. I folketællingen fra 1850 finder vi ham hos hans broder Peder Borella – garver og ejer af Vestergade 22.

Her beskrives han som 37 år og fraskilt. Hans unge kone og måske især hendes far har næppe været særlig begejstret for det familieskab. Nedenstående annonce viser, hvem der sad med smerten:

LOLLANDS-POSTEN 3. november 1840

Bekjæntgørelse Saxkjøbing

Et nyt nybygget Sted paa 12 Fag, hvortil er Indkjørsel, samt Baghus og Have, beliggende i denne Byes Hovedgade, som baade med Hensyn til Indretning som Beliggenhed fortrinlig er tjenlig for en Handlende, er underhaanden at faae billig tilkjøbs og kan tiltrædes strax. Til Stedet hører en god Græsningslod paa noget over en Tønde Lands Størrelse. Liebhave til denne Eiendom behage i portofrie Breve at henvende dem til Garver Jensen i Nakskov.

Om Joseph Moritz Lublins videre skæbne ved vi lidt mere, idet han i 1860 er tilbage i barndomsbyen og beskrives som ugift handelsmand på 46 år. 1870 var han ejer af Nystedvej 1, men nu er beskrivelsen: Jøde med husholderske ved navn Anna Christine Jensen – 36 år og født i Købelev og mor til en søn Hans Jacob Jacobsen.

SAKSKØBING KIRKEBOG

11.3.1875 - ÆGTEVIEDE

Joseph Moritz Lublin – købmand i Saxkjøbing og Ane Stine Jensen i Saxkjøbing.

Joseph Moritz Lubin døde i Sakskøbing 23.12.1877 og blev begravet på Jødekirkegården i Nakskov. Hans skifte fortæller, at han efterlader sig sin hustru Ane Stine, men ingen børn.

I sit testamente – oprettet 13 dage før hans død – skriver han, at han ikke har nogen livsarvinger og som sin sidste vilje efterlader han alt hvad han ejer af fast ejendom, løsøre og udestående fordringer til sin hus-

tru Ane Stine, født Jensen og uden at arvinger ifølge loven skulle kunne gøre noget som helst krav.

Underskrevet J. M. Lublin.

Hermed et foreløbigt punktum for beretningen om (så vidt vi da ved) Sakskøbings eneste falskmøntnere.

Beretningen om falskmøntnerne i Sakskøbing er skrevet af Preben Poulsen.

Guldborg Brugsforening i 125 år

- skrevet af René Larsen

Den første brugsforening i Danmark blev oprettet af pastor C. C. Sonne i Thisted i 1866. Forbilledet var de engelske brugsforeninger og særlig disses moderforeninger i Rochdale.

Men den direkte baggrund for Thisted-foreningen var, at man i Danmark som i andre lande faktisk på dette tidspunkt var stillet over for en vigtig og delvis ny side af det sociale spørgsmål.

I by som på land fandtes en voksende arbejderklasse, hvis forhold på mange måder prægedes af fattigdom eller i hvert fald en udpræget tilfældighed på økonomiske områder.

Sonne rettede da sin opmærksomhed på et centralt punkt heri, nemlig forsyningen med daglige forbrugsvarer, et område hvor der stod adskilligt tilbage at ønske.

Medlemmerne betalte kontant, hvad der var gængse dagspriser for tilsvarende varer, medens et derved muligt fremkommet overskud udbetaltes som dividende ved afslutningen af en regnskabsperiode, hvis størrelse stod i direkte forhold til det enkelte medlems indkøb i foreningen.

Guldborg Brugsforening har haft 125 års jubilæum den 9. november 2001, hvilket har givet os anledning til at skrive lidt om netop denne brugs.

Guldborg Brugs omkring år 1900.

I oktober 1876 blev brugsforeningen startet ved et møde derom i Soesmarke skole. Før den tid havde en kreds af interesserede drøftet planerne om oprettelse af en brugsforening.

Den nye brugs' første navn var "Forbrugsforeningen for Guldborg og omegn", og den havde fra starten 41 medlemmer.

Bestyrelsen bestod af gdr. Jørgen Larsen, Soesmarke, lærer Jørgensen, Soesmarke, gdr. Anders Petersen, Soesmarke og fabrikant Richer, Guldborg.

Jørgen Larsen var både formand og kasserer. Der blev sluttet aftale med høker Ravn, Guldborg, som blev uddeler, og hos hvem brugsforeningen fik til huse.

Brugsforeningen fik en god start, og der kom mange nye medlemmer. Året efter blev der udbetalt 4 % i dividende til medlemmerne, pudsigt nok viser bøgerne ikke noget om omsætningen.

Ravn blev i 1878 efterfulgt af tømrer Johs. Petersen som uddeler.

I folketællingen fra 1906 er det fisker Jens Bjørn og hans kone Katinka, der stod for driften. Efter folketællingen i 1911 er det Markus Christensen og hans kone Hansine.

På den tid flyttede forretningen til en ejendom, der ligger overfor den nuværende brugs, som blev bygget i 1934.

Fra 1912 er det Markus Madsen og hans kone Laura, der står for brugsen, og de bliver i 1917 efterfulgt af en fru Henriksen, der fungerede i nogle år.

Derefter var det E. Bigand, der var uddeler indtil 1934.

Hr. og fru Bigand sammen med en medhjælper i 1925.

Vedtægt for Guldborg Brugsforening 1928

§ 19

Bestyrelsen har den øverste ledelse af Foreningen og udøver den i Foreningens Navn. Formanden repræsenterer Foreningen udadtil. Hans Underskrift i Henhold til Bestyrelsens Beslutninger er fuldt forpligtende for Foreningen. Søgmaal mod Foreningen stiles mod ham.

Alle Postsager skal afleveres til Formanden. Bestyrelsen bestemmer af hvem og hvorledes Indkøbene skal finde sted.

Uddeleren

§ 20

Uddeleren forestaar Ledelsen af Vareuddelingen og er pligtig at holde det Mandskab, som er nødvendigt til en hurtig og forsvarlig Ekspedition.

Uddeleren har Ansvaret for, at Lovgivningsreglerne med Hensyn til Butikslukning og de særlige Regler om Salg af Fødevarer m. m. overholdes, og at Salg kun sker til Foreningens Medlemmer, med mindre Foreningen efter Generalforsamlingens Beslutning har løst Næringsbevis.

I varebogen fra 1920 kan man få et lille indblik i varesortimentet, der spænder fra kolonialvarer, isenkram og til tøj, dog ikke landbrugsprodukter, som de fleste var selvforsynende af eller kunne købe ved mejeriet eller hos slagteren.

Her er et lille udpluk:

Krystalsæbe, spande, gaskedler, musefælder, træskojern, skurebørster, sprit, spejle, dukker, bomuldstøj, benklæder, skjorter, pudersukker, sild i tønder, margarine i løs vægt, krydderier, frisk malet kaffe, chokolade, og til jul var det muligt at købe appelsiner og citroner til 20 øre pr. stk.

I de følgende 35 år var Anders Peter Jørgensen uddeler og afløstes i 1969 af Edith og Konrad Jessen, der i 1981 afløstes af den nuværende uddeler Orla Petersen.

Siden starten er der sket en enorm udvikling, skiftende bestyrelser og uddelere har forstået at følge med tidens krav, således at Brugsen i Guldborg i dag er en moderne forretning.

Guldborg Brugsen 1988.

Ved overgang til selvbetjening blev lokalerne i mange brugser for små, og i 1962 måtte man udvide med 50 % i Guldborg.

Ved en senere modernisering i 1971 blev der yderligere lagt ca. 25 % til butiklokalet, som kom op på godt 115 kv.m.

I 1978 inddrages uddelerboligen til butikslokale, og derved kom det samlede butiksareal op på godt 200 kv.m. Det var for at bremse en omsætningsnedgang.

Efter en række år med nogenlunde tilfredsstillende omsætningsfremgang var der indtrådt en stagnation i Guldborg Brugsforenings økonomi. Omsætningen steg kun med et par procent ud over den almindelige prisudvikling.

Denne situation håbede man at kunne råde bod på ved en sidste udvidelse, og det lykkedes, idet omsætningen steg med 16 %.

I 1986 blev der etableret håndkøbsudsalg af medicin samt udlån af biblioteksbøger.

I slutningen af firserne mærkede Brugsen følgerne af regeringens indgreb og kure, som medførte en generel nedsat købekraft hos kunderne, og det blev ikke bedre, da hovedvejstrafikken i 1988 blev ført gennem tunnelen og dermed uden om Guldborg.

Bestyrelsen arbejdede dynamisk for at bevare folks handelsmønster i lokalsamfundet.

Således stod Brugsen for genåbningen af brødudsalget i ”Skandinavien”, ligesom man satte ind med et discount-pris-program, så folk ikke følte sig fristet til at køre til lavprismarkederne.

Benzintankene i Guldborg lukkede, da trafikken blev ført uden om byen, og det

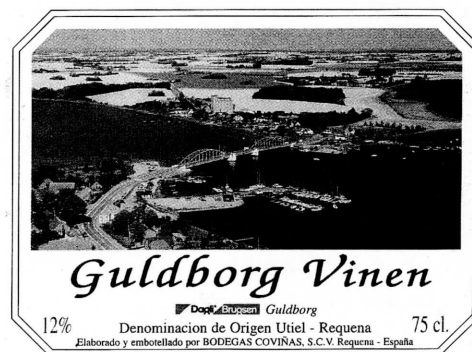
fik betydning for de mange lystsejlere, der nu måtte helt til Soesmarke købmandshandel for at hente benzin til deres motor.

Men i 1989 etablerede Brugsen en benzin-tank til glæde for lystsejlerne og mange andre.

Mange mindre lokalsamfund mistede i de år deres nærbutik, fordi de små brugsforeninger bukkede under.

Sådan gik det ikke i Guldborg. Her gik det nøjagtig den modsatte vej, men de ansatte kom ikke sovende til succes'en. Butikken har åbent alle dage også lørdage og søndage til kl. 20, så de fire heltids og 13 deltidsansatte har rigeligt at se til.

Brugsforeningens nuværende formand er fhv. politiassistent Kurt Petersen, og bestyrelsen består desuden af Merete Gluver, fhv. tolder Arne Olsen, sygeplejerske Hanne Tambour og Anni Petersen og på suppleantposten sekretær Jill Holmberg.

Brugsen har sin egen rødvin.

I jubilæumsåret vil vi sluttelig hædre den gamle Brugs ved at gengive en sang, der blev forfattet i anledning af

Guldborg Brugsforenings Indvielse i 1934

Melodi: Vort medersmål er dejligt

Jeg vågned Søndag Morgen
ved en forfærd'lig støj,
jeg gnikked mine Øjne
og ud af sengen røg.
Det hamrede med Kasser,
det drøned' Slag i Slag.
Straks troede jeg næsten,
at det var Dommedag.

Melodi: Jens Vejmand

Jeg hørte nogen bande,
han banded' Pokkers godt;
kun en i Guldborg bander
saa nydeligt og flot.
Det var vor Overgartner,
der stod og røg cigar,
mens andre Kasser fyldte
og ud af Brugsen bar.

Melodi: Vift stolt

Saa var jeg fuldt paa Højde
med sangens tunge Gang,
det var den gamle Brugse,
der sidste Vise sang;
saa sært det var at vide,
dens timer var nu talt
til Fordel for en anden,
som ej var udbetalt.

Melodi: Jens Vejmand

Og denne unge pige,
saa fordringsløs og sød
som, hvis du ser på hende,
om kind bli'r purpurrød;
det er en Svigerinde
til ham Hr. Jørgensen,
naa kom min ven, vi vandrer
paa Farten ud igen.

Melodi: Vort Modersmaal

Haandværkerne maa døje
langt mere ondt end godt.
Da de blev bedt til festen
de svared' nemlig flot;
Vi gaar kun ud til Spisning,
vi kaffe ej kan li',
vi beder Dem undskylde,
vi helst vil være fri.

Melodi: Jens Vejmand

For vi kan nemlig huske,
da sidst vi kaffe drak,
og de fordømte Katte
af sted med målet stak,
hvorved jer Brugsforening
ej Trappesten kan faa,
fordi en saadan altsaa
skal midt paa Gaden staa.

Melodi: Vift stolt

Vor nye Brugsforening,
til slut vi hilser dig!
Gid stadig flere Kunder
til dig maa finde vej!
Staa fast i Stridens Bulder,
som salig Kristian,
og bliv en Pryd en Ære
for hele Guldborgland.

KAY FALK HANSEN

Købmand, organisationsmand og byrådspolitiker

En reel mand og god borger.

Købmand P. Hansen og hustru Anna Bolette i Saksøbing fik den 14. september 1895 en søn, der fik navnet Kay Falk Hansen.

Her skal fortælles om den drengs opvækst, uddannelse og den betydning, han fik for sin egn og by igennem årene frem til 20. december 1976, hvor han efter et begivenhedsrigt liv døde og blev begravet på Saksøbing Kirkegård.

Kay var den 3. søn i en børneflokk på 4 drenge: Robert fra 1890, Erik fra 1891 og den yngre bror Åge fra 1898.

Faderen havde i 1889 købt købmandsgården i Søndergade (hvor Superbrugsen nu

ligger), og i årene frem til 1908, hvor han døde, udvidede han med stor dygtighed firmaet, så der i 1908 var 20 ansatte.

P. Hansen købte i 1895 arealerne bag Nystedvej (nuværende Saxemarken), hvor der etableredes tømmerhandel, kornlagre og foderstofforretning.

I 1907 nedrev firmaet det gamle kornmagasin i Søndergade og byggede et nyt og moderne (i dag restauration "Det gule pakhus").

Ud over disse forretningsmæssige aktiviteter var faderen fra midten af 1890'erne i byrådet, formand for gasværket og meget respekteret.

P. Hansens forretning. Facaden var blevet moderniseret i 1894, mens bagsiden stadig var bindingsværk.

Kay og hans brødre voksede op i dette købmandshjem og har ved at følge livet i købmandsgården fået et godt kendskab til vilkårene for handel, suppleret med den kulturpåvirkning, som købmandsslægterne den gang repræsenterede.

Skolegangen foregik i Sakskøbing skole og senere i realskolen.

Han var dreng og ung, da sportsforeningerne i Sakskøbing blev stiftet omkring 1905-10, og her har han været en ivrig deltager.

Efter skolegangen fik han en handelsuddannelse ved fa. Qvade i Maribo, og derefter læste han på handelshøjskolen i København, hvor han sluttede i 1917.

Barske oplevelser i Sibirien 1917-20

Da uddannelsen på handelshøjskole var afsluttet, sad Kay Falk Hansen en dag sammen med en af sine handelsskolekammerater og fandt en annonce fra Dansk russisk Handelsselskab. Det var et større firma, der arbejdede i Rusland og Sibirien. Det var organiseret som det velkendte Ø.K.

Kay Falk Hansen søgte den averterede ledige stilling og fik den.

Efter et kort intensivt kursus i russisk rejste han – midt under 1. verdenskrig og med begyndende revolution imod Zarstyret – 10.000 km mod øst til firmaets hovedkontor i Omsk. Her var han i nogen tid, men blev så sendt til en af de 15 filialer. Den lå i byen Semipalatinsk ved Irkutsk floden ca. 700 km sydligere – midt i kosakområdet.

Her skulle han sammen med 2 andre danskere sørge for firmaets forretninger med den lokale befolkning. Den ene af danskerne var bror til Morten Korch, og den anden var fra Nysted, men gift med en pige fra Sakskøbing.

I en tid gik forretningerne godt, og de lærte at sætte pris på kosakbefolkningen, selvom de var nogle hårde halse. Det var ikke nødvendigt med mange kontrakter for at handle. Et håndslag var nok, og så blev de købte varer leveret, også selvom de skulle sejles 1.000 km på floden.

Urolighederne rykkede nærmere – de røde eller bolsjevikkerne, som de også kaldtes, rykkede frem, men blev slået af kosakkerne, der var tro mod zaren.

Sådan gik det første gang, men de kom igen, og de 3 danskere planlagde en flugt til grænsen til Kina.

For at komme de mange tusinde kilometer videre frem til Peking skulle de bruge kamel- og hestetransport, men planen mislykkedes, og de måtte blive i grænsebyen Zaisan, hvor de blev indlogeret under primitive forhold på en bondegård, og dertil var der 40 graders frost, så alle frøs.

Pludselig en dag blev den lille by omringet af ”de røde”, og Kay Falk Hansen blev sammen med 70 andre taget til fange.

En time efter var de 68 skudt, kun Kay Falk Hansen og en kineser havde foreløbigt fået lov at leve.

Han havde ordre til at melde sig til kommandanten hver dag.

Og så snart han kom tilbage til sit kvarter, sørgede han for, at en pistol, han havde, blev kastet i søen. Det ville have medført henrettelse, hvis han var blevet taget med en pistol.

Hans russiske papirer var forsynet med underskrift af et par generaler for ”de hvide”. Også det var farligt, så underskrifterne blev revet af, så det så ud som slidtage.

Julen 1919 oplevede han i denne lille by under forhold, der lignede en fanges.

Sammen med andre fra byen gik de på isen for at fange fisk gennem en våge, og en dag, da de var på vej hjem, blev der skudt mod dem. De blev dog ikke ramt, men forholdene var alvorlige nok.

Efterhånden blev forholdene meget mere normale, og der kunne forhandles med det nye styre.

Turen gik tilbage til Omsk og derfra videre til Moskva og Sct. Petersborg. Herfra blev de danskere, finner og svenskere, der havde været fanget under krigen, sendt hjem.

Men inden da, nåede de at se, hvor usle og fattige forhold russerne levede under.

Der var mange proformaægteskaber på den tid, og en af danskerne giftede sig proforma med en russisk fyrstinde, for at hun kunne slippe med ud af landet.

Og blandt andre danske blev der trukket lod om, hvem der skulle gifte sig med en lettisk kvinde for at hjælpe hende.

Kay Falk Hansen nåede hjem i sommeren 1920 – mange oplevelser rigere og med respekt for den almindelige russer.

I 1965 var Kay Falk Hansen – midt under den kolde krig – på en selskabsrejse til Moskva for at studere forholdene, og igen gjorde han den iagttagelse, at de menige russere var meget venlige, selvom de stadig havde en ringe levestandard.

Tilbage til Danmark

Kay Falk Hansen vendte altså tilbage til Danmark igen efter de begivenhedsrige år i Sibirien, og i købmandsgården i Søndergade havde man fortsat driften med moderen Bolette Hansen som ejer og bestyrer Th. Johansen som daglig leder.

Handelen var gået godt, og broderen Robert var vendt hjem og stod for bogholderiet.

Med sin gode uddannelse og internationale erfaring vendte Kay Falk Hansen hjem til ledelsen af firmaet.

Th. Johansen var i 1922 blevet leder af det nystartede BP olielager på havnen, og de to brødre fortsatte nu ledelsen af familiefirmaet.

Der blev installeret moderne hejsegrej i pakhuset og opført foderblandingsanlæg på arealet ved Nystedvej, hvor også grusgravning blev påbegyndt.

Den yngre bror Åge vendte også hjem, og han tog sig fortrinsvis af kolonialbutikken. Men her kunne man også ind imellem møde Kay Falk Hansen.

Han var en børneven, og mange mødre oplevede, når de sammen med deres børn kom i butikken og blev ekspederet af Kay Falk Hansen, at det store glas med bolsjer kom frem, og børnene forsynede sig.

I disse år voksede personalet til omkring 40, og ”købmanden”, som han omtaltes, interesserede sig både for de ansatte og for deres familiers ve og vel.

En lille historie

En lille historie fortæller, at en af de ansatte, der boede ved Kikop, havde mange børn. En dag kom en af drengene ind for at tale med sin far, og drengen mødte Falk Hansen, der på sin venlige facon spurgte drengen, hvordan det gik i skolen.

Drengen berettede om det, og det kom frem, at han sad som nummer sidst i klassen, hvortil købmanden sagde, at han skulle få 1 krone for hvert nummer han rykkede op.

Nogen tid efter kom drengen ind i butikken og gik hen til kontoret, hvor købmanden sad, og sagde, at han skyldte ham 2 kroner.

Falk Hansen spurgte, om han var rykket op og fik svaret, at det var han, for der var rejst to.

Derefter fik drengen sine 2 kroner, og købmanden morede sig.

Nye udvidelser

Ind imellem dagligdagen og dens hyggelige hændelser udvidede de to brødre virksom-

heden. Skomager Valentins ejendom, der lå nabo til butikken, blev købt og indrettet med en afdeling af støbegods.

Salg af brændsel var jo en del af omsætningen, og derfor var støbegods en naturlig udvidelse.

I 1929 fejrede man firmaets 40 års jubilæum, og alle ansatte var selvfølgelig med til en middag på Hotel Saxkjøbing.

Familien stiftes

Kay Falk Hansen var blevet gift med Karla f. Hougaard, og de flyttede ind i Nystedvej 33. Denne villa var blevet bygget i 1916, og her boede bestyrer Th. Johansen indtil 1922, da han fratrådte firmaet og selv byggede en villa på hjørnet af Rådhusgade og Parkvej.

Villaen på Nystedvej 33 blev herefter rammen om familien Falk Hansens liv i de næste mange år. Her fødtes i 1924 sønnen Frits Falk Hansen, og i 1927 kom datteren Ulla Birthe til. Mange i lokalområdet vil huske hende under kælenavnet Bitter.

Den daglige tur mellem Nystedvej 33 og forretningen i Søndergade blev afbrudt af en tur til grusgraven og ind imellem til de mange andre aktiviteter, der var i gang, men det faste holdepunkt i hverdag, og når venner og familie samledes, var på Nystedvej.

Børnene flyttede hjemmefra som voksne. Ulla Birthe til København, og Frits til Kalundborg.

Hustruen døde i 1963, og da begyndte Kay Falk Hansen at trappe ned. Han levede dog på Nystedvej som enkemand til sin død i 1976.

Organisationsmand

I Sakskøbing startede man en handelsstandsforening i 1912.

Bestyrer Th. Johansen var formand i de første år, men i 1932 blev Kay Falk Hansen valgt som formand – et naturlig valg, da han dels repræsenterede detailforretning, og dels grovvarerhandel og endelig tømmerhandel.

Denne formandsplads bestred han igennem 33 år – indtil 1965, og ved sin afgang blev han udnævnt til æresmedlem af foreningen.

Igennem de mange år var det Falk Hansen, der stod for aktiviteterne i forbindelse med 25 og 50 års jubilæer, juleudsmykning og indsamling i glaskisten, der i de tider kunne få lov til at stå med penge i under juletræet.

Men også de mere handelspolitiske opgaver løste han, og det førte til, at han blev indvalgt i provinshandelskammeret.

Sportsinteresserne

Fra sine drengeår havde Kay Falk Hansen interesseret sig for sport, og ind imellem

var der også blevet tid til at lære at spille på klaver, hvad der ikke var så almindeligt for drenge i de tider.

Som voksen familiefar blev det tennissporten, der blev hans sportsgren, og det førte til, at han i en lang årrække 1943–64 var formand for klubben og viste den stor interesse – også med pasning af banerne. Men ellers var han som fodboldfan af B. Frem en meget interesseret tilskuer og støttemedlem af klubben i mange år.

Tennisklubbens baner ved Holmeskoven, som Falk Hansen i sin tid var formand for i mange år.

Byrådspolitiker

En så respekteret borger som Kay Falk Hansen måtte der være interesse for at indvælge i byrådet. Hans far havde været med i byrådsarbejde fra 1895 – 1908.

Den kommunale vælgerforening fik da også indvalgt købmanden i Sakskøbing

byråd i 1943. Her sad han som anerkendt medlem, indtil han i 1966 udtrådte efter eget ønske. Han var da 71 år.

I sit byrådsarbejde var det især de kommunale værker, udvalget for gader og veje og sportsanlæg samt magistraten (kasse- og regnskabsudvalget), der havde hans interesse.

Et par historier fra den tid skal omtales. I slutningen af 1950'erne var det tradition,

at man på alderdomshjemmet, når det var slagtemåned (november) blev indbudt til spisning.

Her deltog beboerne på alderdomshjemmet, socialudvalget, amtmanden m.fl. herunder undertegnede samt Kay Falk Hansen.

Når spisningen var overstået og diverse taler holdt, blev det købmandens tur til at underholde selskabet med klaverspil.

Sakskøbing byråd 1954 med Peder Kirkegaard som borgmester for bordenden. Umiddelbart til højre for borgmesteren ses Kay Falk Hansen.

Han deltog også i havneudvalgets sammenkomst med kunderne, og efter en sådan aften, der ikke var helt alkoholfri, bad han undertegnede tage følge med ham, da vi skulle hjem. Selv om hjemturen forgik til fods, så ville han ikke risikere noget.

Efter byrådsvalget i 1958 var der kommet nye, unge kræfter ind, og Johs. Pjenggaard var blevet borgmester. Ejenudviklingsloven var vedtaget, og nu skulle der ske noget.

Et af forslagene var anlæggelsen af en campingplads – enten ved badeanstalten (Maltrup Vænge) eller en placering i byen – på arealerne ved Saxes Allé.

Bølgerne gik højt, og afstemningen i byrådet splittede de politiske grupper, men det blev ved Saxes Allé, som Kay Falk Hansen ønskede. Og i årene efter fulgte han interesseret med i udviklingen af pladsen.

Her er omtalt nogle små episoder, men det var nok købmanden og hans forhold til en fornuftig økonomi og talent for handel, der især prægede Kay Falk Hansens mangeårige kommunale arbejde.

Købmandsgårdenes tid var ved at være forbi

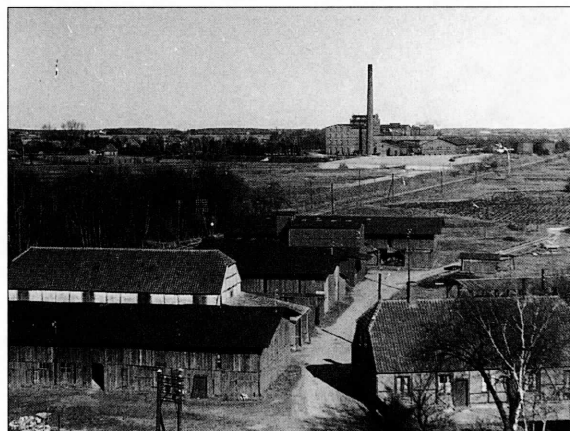
Den 31. marts 1966 var Kay Falk Hansen ophørt med sit byrådsarbejde, og tillidshvervene i handelsstandsforening og andre steder var afviklet.

Nu skulle købmandsgården afvikles.

Han tilbød kommunen at købe grusgraven, der havde været tom for aktiviteter i de seneste år. Tilbuddet lød på 150.000 kr. der var ejendomsskylden for grund og bygninger.

Kommunens kasse- og regnskabsudvalg var straks interesseret, men der skulle indhentes en tilladelse ved det sammenlægningsudvalg, der forberedte kommunesammenlægningen.

Det krævede en plan for, hvad arealet skulle anvendes til – og her var det så heldigt, at man søgte efter en plads til et friluftsbad.

Her ses de mange bygninger, der lå ved grusgraven.

Man blev enige om handelen, selvom gård ejerne i udvalget syntes, at det var en gruelig masse penge for et vandhul.

Men det lykkedes altså, og Falk Hansen var glad – ikke mindst da vejen, der fører ned til området, blev navngivet P. Hansens vej

Og den gamle købmand med idrætsinteresserne nåede at se sportscentret med de mange aktiviteter vokse op i de gamle grusgravarealer.

I 1970 blev forretningen i Søndergade nedlagt, og brugsforeningen købte hele ejendommen og lod bygningerne nedrive. I dag står der så en moderne Brugs – vor tids købmandsgård – på grunden, og der er boliger i den tidligere frugthave.

De sidste år

Nu kunne den gamle købmand nyde sit otium, og han færdedes på daglige ture i byen.

Af og til så man købmand Falk Hansen med sort hat og mørk frakke, når en gammel kollega var død og skulle følges det sidste stykke vej.

Fakta om fa. P. Hansens ejendom i Søndergade igennem 135 år.

Den gamle købmandsgård havde en særegen stemning. Ældre borgere kan erindre fra en svunden tid om, hvordan det var den tids ”supermarked” med kolonial, brændsel, korn og foderstoffer, tømmer o.s.v.

Det var her omegnens bønder tog ind i deres hestevogne og fik hestene opstaldet, mens de gjorde indkøb.

Men ellers blandede han sig ikke. Købmanden kendte vilkårene: ” Når man er stoppet, er man stoppet”, og i de sidste år blev helbredet heller ikke bedre.

Ved hans begravelse var kisten smykket med ridderkorset, som han blev bæret med af Kong Frederik.

Ikke alene Kay Falk Hansen var glad for denne ærefulde hilsen fra majestæten, men også mange bysbørn glædede sig over, at det var blevet bemærket, at der i den lille købstad havde været en mand med usædvanlige kvaliteter.

Og endnu i dag 25 år efter er vi nogle, der sender en venlig tanke med tak for, at vi fik lov til at lære Kay Falk Hansen at kende.

Beretningen er skrevet af Hans Bech, som har kendt Kay Falk Hansen personligt.

Den historie som artiklen har omhandlet kan føres tilbage til 1833, idet ejerforholdet har været følgende:

1833 Købmand Christian Frederik Harder får borgerskab og lejer et lokale i ejendommen.

1836 Købmand Harder får auktionskøde på ejendommen. Ud over bygningerne hører der et vænge på 1/2 td. land og 2 jordlodder på 2 td. land til.

- 1839 Købmand Harder erhverver den store ejendom, der lå på den modsatte side af Søndergade – kornmagasinet, der også havde et større jordtilliggende umiddelbart bag bygningen.
- 1841 Købmand Harder dør af tyfus 39 år gammel. Da boet gøres op, er der ikke midler til alle kreditorer.
- 1842 Købmand Cornelius Ferdinand Dichmann får auktionsskøde på ejendommen.
- 1854 Skifteretten tager ejendommen til behandling til deling blandt boets kreditorer.
- 1855 Købmand Adam Vilhelm Trubschenk erhverver ejendommen og driver den som købmansgård, indtil han ansættes som kærner i købstadskommunen i 1875.
- 1875 Købmand M. C. Plambech ejer og driver købmansgården til 1885.
- 1885 Købmand Johannes Simonsen ejer og driver købmansgården til 1889.

- 1889 Kommiss P. Hansen, Nykøbing F. køber ejendommen og får borgerskab. Herefter drives købmansgården af købmand P. Hansen til sin død i 1908. Enken Bolette Hansen driver herefter købmansgården med Th. Johansen som bestyrer, indtil sønnerne Robert og Kay Falk Hansen overtager købmansgården og driver den fra 1922 til 1970.
- 1970 Saksøbing/Rørbæk Brugsforening køber ejendommen i Søndergade til nedrivning og opfører Superbrugsen.

Boldklubben FREM

- 60-er holdet gjorde Saksøbing landskendt
og lavede vist den bedste reklame nogensinde for byen.

B. Frem's hold i Pokalfinalen den 15. maj 1960 i Idrætsparken: Fra venstre anfører Henning Nielsem, Vagn Hansen - polafinalens bedste fighter, Villy Bang Nielsen, Frits Hansen, Karl Otto Østergård, Poul Jensen, Ole Hansen, Svend Erik Jensen, Leif Olsen, Anders Skotte og Boye Pedersen. Reserve Ib Nielsen er ikke med på billedet.

Mange års arbejde og målsætning af gode Frem-ledere og en god og driftig bestyrelse med formand Harry Pantmann Hansen (formand i 38 år 1926-64) i spidsen samt nogle gode trænere fik det til at gå op i en større enhed, hvor det hele kulminerede i 1960.

B. Frem var rykket op i 2. division, og den 26. marts 1960 løb holdet ind på landets nationale stadion - Københavns Idrætspark for at spille den udsatte landspokalkamp, der på grund af snevejr i december 1959 var blevet aflyst.

Det var et stort øjeblik, da Frem-spillerne løb ind på Idrætsparkens bane for første gang til 8' dels finalen mod 1. divisionsholdet Skovshoved. Efter 0-0 ved pausen vandt "Lille Frem Sakskøbing" 2. halvleg og kampen endte 1-0 på et mål af Ole Hansen.

Og så når vi frem til den 14. april 1960, hvor B. Frem havde trukket 1. divisionsholdet Esbjerg.

Modstanderne havde ved den lejlighed seks frygtindgydende landsholdsspillere på holdet: Erik Gårdhøje, Jens Jørgen Hansen, John Madsen, Carl Emil Christiansen, Knud Clausen og Egon Jensen.

Den gamle landsholdskæmpe og storspiller Jens Peter Hansen var også med, og Preben Jensen og Gregor Nielsen nåede ligeledes senere A-landsholdet.

Det blæste helt utroligt på langs ad banen den dag, og anfører Henning Nielsen valgte at spille i stiv modvind i første halvleg, som holdet tabte 1-0.

I 2. halvleg spændte man vinden for og spillede nok den bedste kamp noget Fremhold har spillet i dette århundrede, og med mål af Vagn Hansen, Frits Hansen og Ole Hansen vandt holdet landspokalturneringens kvartfinale med 3-1.

Med storspil løb Frem nærmest Esbjergs landsholdsprægede hold over ende, og det

kunne nemt have været 5-1, idet den kraftige vind gjorde os nærmest flyvende.

Tilskuerekorden fra AB-pokalkampen i september 57 på 5.200 blev slået med 900 tilskuere. 6.100 havde således overværet århundredets kamp på Sakskøbing Stadion, hvor vi altså vandt over Esbjerg med 3-1.

Store tilskuermængder strømmede ind på banen efter kampen for at hylde Frem-spillerne for den utrolige, flotte indsats.

27. april 1960 blev virkelig en historisk dag, hvor byens indbyggertal på 2.500 blev firedoblet, da 9.550 tilskuere invaderede Sakskøbing Stadion til pokalseminalekampen mod 2. divisions konkurrenterne fra B. 1901 Nykøbing Falster.

Tilskuerne begyndte at komme allerede 1 1/2 time før kampen, og byen lignede en stor parkeringsplads, hvor bilerne holdt langt ud ad Nykøbingvej mod Radsted og på Skovvej ud til Kastanievej og langt ud ad Nystedvej. Også træningsbanen (fest-

pladsen) var pakket, og kampen blev udsat et kvarter på grund af tilstrømningen af tilskuere.

Der var busser fra hele Sjælland, fra Roskilde og København og to busser fra Næstved Kaserne, hvor Frits Hansen var soldat.

To spillere – en fra hvert hold – kunne ikke komme igennem trafikken fra Vordingborg. De kom først ind efter, at kampen var sat i gang, så man startede med 10 mand på hvert hold.

Der var landskampstemning fra de 9.500 tilskuere, da Frem bragte sig foran ved Ole Hansens mål i 1. halvleg.

Frem var klart bedst i første halvleg, men B. 1901 udlignede midt i 2. halvleg til stillingen 1-1, hvilket blev kampens resultat.

På grund af forsinkelsen af kampens start, var det blevet for mørkt til at skulle spille omkamp (2 x 15 min.), hvilket dommer Tage Sørensen afgjorde. B. 1901's anfører havde tillige sagt nej til at spille med en hvid plastikbold.

DBU dikterede omkamp, og at den skulle spilles i Nykøbing, hvilket Saksøbing selvfølgelig ikke var helt tilfreds med, men sådan blev det.

Den 4. maj 1960 blev omkampen spillet på Nykøbing F. Stadion i overværelse af 9.240 tilskuere – lidt mindre end i Saksøbing.

Det viste sig, at Frem-backen Svend Erik Jensen var blevet skadet under kampen mod B. 93, og man gav ham derfor tid til kl. 14 i håb om, at hans knæskade skulle blive klar, men Svend Erik turde ikke løbe den risiko, at han ikke skulle kunne gennemføre hele kampen, da man den gang ikke måtte indsætte reserver.

Man skulle derfor vælge reserven mellem Ole Hector Larsen og Ib Nielsen, men da ingen af dem var decideret back, faldt valget ud til den 37-årige spilleudvalgsformand Herluf Petersen, der ellers havde trukket sig, da der skulle stemmes om, hvem det skulle være af de tre, der var foreslået.

Herluf blev valgt af det øvrige spilleudvalg + anfører Henning Nielsen, og Herluf gjorde det virkelig godt. Han dækkede modstandernes højre wing Jørn Nielsen, så han blev sat ud af spillet, og Anders Skotte og Villy Bang Nielsen spillede næsten i landsholdsklasse, og alle ydede en rigtig mandfolkeindsats.

Det blev B. Frem's store dag, da man efter 0-0 ved halvleg afgjorde kampen med 2 rigtige Frits Hansen mål. Han blev pokalhelt og landskendt. Soldaten fra Næstved skød med skarpt og sendte "Lille Frem Saksøbing" i pokalfinalen i Idrætsparken.

Det var en meget fortjent sejr, og da holdet kom til Saksøbing, blev de hyldet af

en masse Frem-fans. Det var en stor oplevelse, og spillerne blev senere fejret på Centralhotellet.

Den 15. maj 1960 oprandt vel nok Frem's største dag i klubbens historie, da det meste af Saksøbing drog til København med bil eller særtog.

Henning Nielsen og Anders Skotte havde ligget i sengen i ugen op til selve kampdagen med influenza og var mærket deraf – desværre, men de havde meldt klar sammen med den skadede Svend Erik Jensen. D.v.s. at Frem stillede op i stærkeste opstilling – holdets normale opstilling i 2. division.

Holdet skulle møde årets danmarksmestre AGF fra Århus med landsholdsnavne som Henry From, Hans Chr. Nielsen, Bjarke Gunlev, Jørgen Olesen, John Jensen, Åge Rov Jensen, John Amdisen og Peter Kjær – et frygtindgydende og meget rutineret hold.

Frem havde i kampens start en kæmpe chance for at komme foran, da Poul Jensen var helt fri. Men AGF's Henry From fik pareret og reddede situationen, og første halvleg endte 0-0 med overtag til AGF.

Frem's Leif Olsen havde en meget stor dag og spillede en pragtkamp, men AGF vandt 2. halvleg 2-0 fortjent, men på to dumme mål, hvoraf det ene var et selvmål.

Ved det andet mål gik John Amdisen i ryggen på Villy Bang Nielsen og væltede ham. Der var et klart frispark, som ikke blev dømt – desværre.

Foruden Frem's målmand, Leif Olsen, der stod en meget stor kamp, spillede højre wing, Vagn Hansen sin livskamp og blev af avisernes sportsjournalister kåret som kampens bedste pokalfighter og fik overrakt en flot pokal. Vagn Hansen – Frem's stærke og meget hurtige højre wing, blev i øvrigt udtaget ad DBU's UK til ungdomslandsholdet, der 11 dage senere skulle spille i Norge.

Den 26. maj 1960 var også en af B. Frem's store dage, da holdet løb ind på Idrætsparkens bane og blev takfast hyldet af 41.000 tilskuere før landskampen mod Norge.

Frem fik overrakt BT's pokal for bedste overraskelse og indsats i landspokalturneringen. I stedet for Vagn Hansen, der var i Norge, var Herluf Petersen med på banen og modtog en fortjent hyldest for hans indsats i pokalsemifinalen i Nykøbing F.

Foruden Vagn Hansen, så har Leif Olsen også været med ungdomslandsholdet som reservemålmand i 1959. "Lille Poul" Jensen har været udtaget et par gange til Københavns stævnetshold, hvor de har spillet mod stærke udenlandske hold i Idrætsparken.

Frits Hansen var i 1962 med på København Alliancens turnè i Rusland med så kendte spillere som Henry From fra AGF, Ole Madsen HIK og Rich. Møller Nielsen (den senere så kendte landstræner – EM 1992).

Med til truppen i 1960 hørte:

Herluf Petersen, der var med i semifinalen mod B. 1901, Ernst Mertz, der var

B. Frem's anfører Henning Nielsen får overrakt BT's pokal i Idrætsparken i overværelse af 41.000 tilskuere i forbindelse med landskampen Danmark-Norge den 27. maj 1960.

med i Idrætsparken mod Skovshoved i 8' dels finalen, Ib Nielsen, der var reserve i semifinalen i Nykøbing F. og finalen i Idrætsparken, Ole Hector Larsen, der var med mod Ikast 8 dage før pokalfinalen sammen med Herluf Petersen, Peter Nielsen, der debuterede i holdets debutkamp i 2. division mod AIA og var med i flere kampe før de store pokalkampe, Preben Pjengård, der var med i oprykningen i 1959 til 2. division, Jørgen Jensen, Poul "Maler" Rasmussen, Gunnar Rasmussen,

Tage Rasmussen, Bent Madsen, Erik Nielsen, Robin Christensen o.s.v.

Frem havde haft tre gode år i 2. division, men måtte erkende, at det kneb, da skaderne begyndte at indløbe hos de etablerede spillere.

Og i 1963 i 3. division mistede vi så stærke spillere som Frits Hansen og Villy Bang Nielsen, der meldte sig i Hvidovre, hvor de i 1965 blev danmarksmestre.

Ole Hansen gik til B. 1901, og Vagn Hansen lagde støvlerne på hylden for at læse i København.

Leif Olsen stoppede i 1964, og senere rejste Karl Otto Østergård og Ib Nielsen fra byen. Og endelig drog Anders Skotte til Nakskov for at passe farens forretning, så det kneb efterhånden.

I 1963 kom den ungarnske træner Sct. Peter Szantpetery – kaldet Sct. Peter til Saksøbing. Synd han ikke kom to år før, hvor materialet var på sit højeste, men det er helt sikkert den bedste træner, klubben nogensinde har haft.

Han tog sig af klubbens 1. hold samt det gode stærke ynglingehold, der i 1963 deltog i Sjællandske Elite Ynglingerække, hvor de suverænt vandt rækken med B. 1901 som nr. 2 og værste konkurrent.

----- oOo -----

Klubben har i øvrigt haft mange gode trænere igennem tiderne, selv om Sct. Peter nok var den mest professionelle.

Men også Egon Christoffersen NB gjorde et godt stykke arbejde og må have æren af opbygning af et meget stærkt forsvar i 56, 57 og 58 og skaffede holdet i 3. division i 1957.

Jørgen Jørgensen, der i 1955-56 som spillende træner skabte klubbens småspil og hurtige positionsspil, der i mange år var holdets varemærke.

Poul Albrechtsen, Nakskov havde også succes og førte holdet op i 2. division i 1959 og skaffede Frem i pokalfinalen i 1960 mod AGF.

Han lagde meget vægt på angrebsspillet, der blev en succes i pokalkampene, men det kneb mere i 2. divisionskampene.

Ejnar Svarte var med i alle 2. divisionsårene 1960-61-62.

Sct. Peter kom som sagt til undsætning i 1962 og var der også i 1963, men kom for sent.

Herluf gav sin klub et nap i 1969, da det så mest sort ud og var lige ved at redde divisionsholdet.

Men også trænere som Finn Funch B.

1901 og fhv. landsholdsspiller Erik Nielsen B. 1901 hører til de absolut bedste, klubben har haft, de leverede en meget professionel indsats.

Bent "Bibber" Hansen og i dag Manfred Sørensen har gjort et virkeligt godt stykke arbejde, og vi håber, at det gode, stærke L.F-seriehold vinder rækken og rykker op i kvalifikationsrækken til Danmarksserien.

I 1964-65 begyndte de første fra ynglingeholdet at rykke op på divisionsholdet: Tonny Borre Larsen, Finn Lohse, Finn Nito Hansen, Flemming Carlsen, Erik Samsø og senere i 1965/66 kom Berril Christensen, Rolf Christensen, Steen Peerson og Mogens Hansen.

Flemming Carlsen, var en af klubbens største fightere igennem tiderne. Han gik altid foran og kæmpede og tacklede, så det sang, og han er den spiller, der vist nok har haft 1. holdspokalen flest gange.

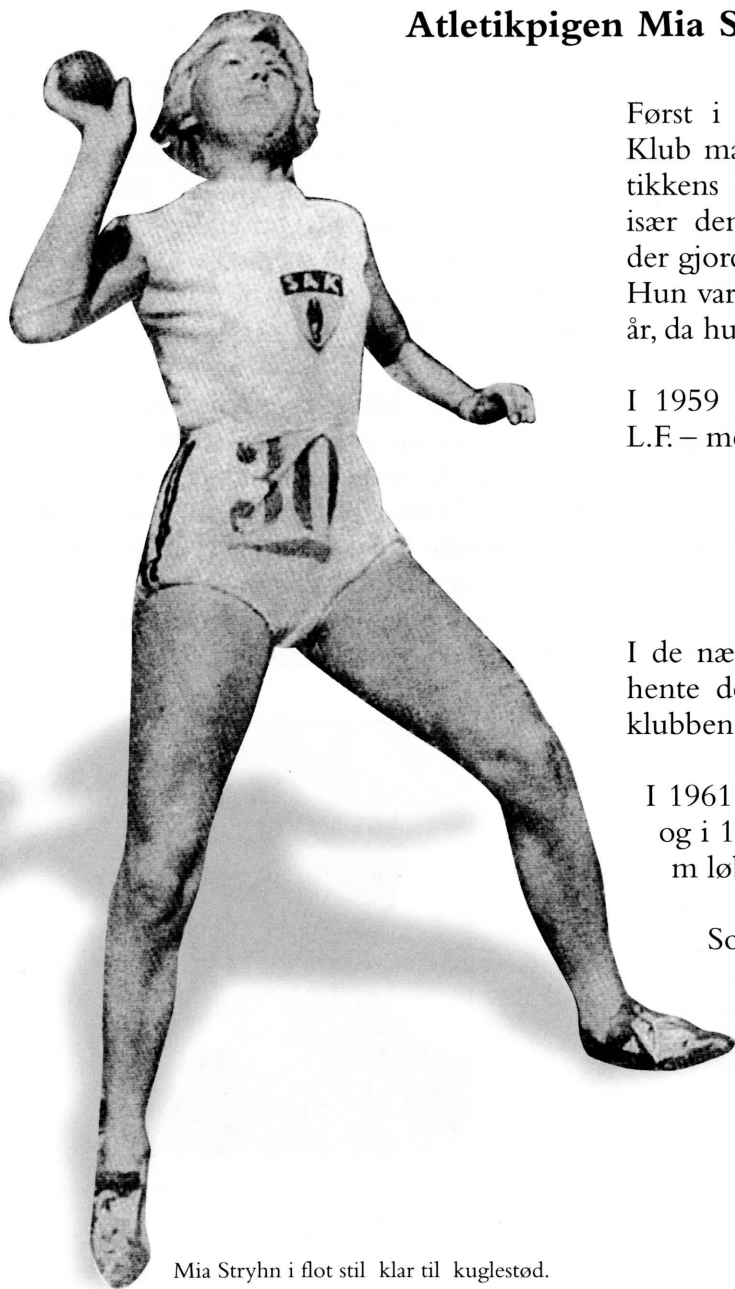
Også Knud Henning Andersen kom på 3. divisions holdet, og med alle disse gode ynglinge formåede klubben at holde sig i 3. division til 1969.

Men så gik den ikke længere, og kun én var tilbage fra succesholdet, der startede opturen i 1956.

**Beretningen er skrevet af
Svend Erik Jensen.**

Frem's stærke Pokal / L.F. Seriehold anno 2001, der ligger en flot nr. 1, 6 point foran NB med kun 2 kampe tilbage.

Atletikpigen Mia Stryhn.

Mia Stryhn i flot stil klar til kuglestød.

Først i 1960'erne havde Saksøbing Atletik Klub mange dygtige uddøvere inden for atletikkens forskellige discipliner, og her var det især den unge Saksøbing-pige Mia Stryhn, der gjorde sig gældende.

Hun var født i 1941 og var således omkring 20 år, da hun gjorde karriere inden for atletikken.

I 1959 startede hun med at blive 4-dobbelt L.F. – mester i

4 x 100 m stafet

80 m hækkeløb

Længdespring

Kuglestød

I de nærmeste år herefter var hun med til at hente den ene sejr efter den anden hjem til klubben.

I 1961 debuterede hun på atletiklandsholdet, og i 1962 opnåede hun dansk rekord på 400 m løb.

Som så mange andre dygtige unge rejste Mia på et tidspunkt fra byen, blev gift og bor i dag i Virum

Museet holder flyttedag

Museet, der har holdt til i det gule pakhus på havnen i ca. 10 år har af nødvendige grunde holdt flyttedag.

En opsigelse af lejemålet har længe luret, og pr. 1. november 2001 blev det en realitet.

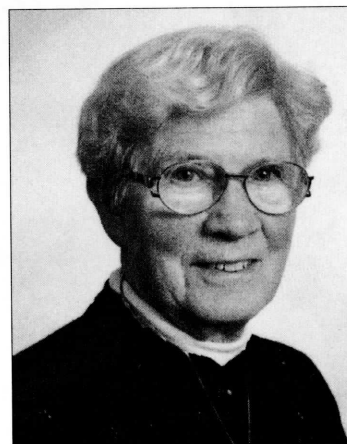
Og hvad så? Skulle de mange museums-genstande, som igennem årene var indsamlet og tilgået museet, gemmes væk på lofter og i lader, eller kunne man finde en fornuftig løsning, så byen fortsat kunne glæde sig over et egnsmuseum?

Her var der heldigvis mange gode kræfter, der gik sammen om at finde en redningsplan - ikke mindst kommunen stillede sig positiv - til glæde for de mange idealistiske personer, der igennem årene har lagt mange kræfter i museumssagen.

Og i skrivende stund flyttes de flere tusinde museumseffekter til andre lokaliteter, idet det har været muligt at leje sig ind på sukkerfabrikken, og formanden, Dagny Kristensen, der i mange år har været museumsforeningens utrættelige forkæmper, glæder sig over at kunne åbne museet igen til foråret 2002 i de historiske bygninger fra 1910.

Indretningen bliver et omfattende arbejde, der kræver en stor indsats af museumsfolkene, og det ville gavne sagen, hvis endnu flere med interesse for at bevare og udvikle museet ville slutte op og give et nap med i løbet af det næste halve år.

Redaktionen ønsker museumsforeningens held og lykke med foretæget.

Dagny Kristensen – museumsforeningens entusiastiske formand siden 1993.

Årsberetning for Lokalhistorisk Arkiv år 2000

Som tiden dog går, tænk, at det allerede er helt år siden, jeg stod her sidst og aflagde beretning for arkivet.

Jeg har ikke så meget nyt at sige, men intet nyt er som bekendt godt nyt, og godt er det, der foregår på arkivet.

Vi har som sædvanlig gode, trofaste og solide medarbejdere, der hver især gør et godt stykke arbejde hver på deres felt, og så er der stadig en god atmosfære og et godt sammenhold, det kan jeg ikke blive træt af at fortælle om og heller ikke skønne nok på.

Der kommer også rigtig mange og besøger vores arkiv, det vrimler jo nærmest med folk om torsdagen. Folk sidder ved maskinerne og i alle rummene, og det er dejlig at se, at det bliver brugt. Nogle vil gerne forske selv, andre vil gerne have hjælp, og så får de det.

Vi har haft "Arkibas", arkivernes registreringsprogram, i funktion i fem år, og børnesygdommene er vel ved at være overstået, og nu er der fast 3-4 medarbejdere, der indtaster arkivets mangfoldige materialer af tekster, billeder og andet.

Folk er stadig meget velkomne med arkivmateriale af enhver art, og sidste år modtog vi to store kasser med pressebilleder fra Folketidendes lokalredaktion. Fotos fra by og land og forsynet med tekst og dato.

Senest har vi fået yderlige en dejlig gave fra tidligere bogtrykker Svend Jensen, nemlig samtlige årgange af Saxkjøbing Avis fra 1915 til 1995. Tusind tak, det er virkelig en guldgrube.

Støvmiderne arbejder stadig flittigt, og de skaffer materiale til bogen om Saksøbings historie. Næsten alt kan findes i arkivet, hvilket siger en hel del om omfanget af de materialer vores arkiv råder over.

Og igen i år kan vi glæde os over et godt årsskrift, der fortæller levende og spændende om Saksøbing før i tiden.

Sidste år var arkivet på en tur til andelslandsbyen Nyvang, og i år besøgte vi Fredensborg Slot. Vi havde glemmt at orientere dronningen om vores besøg, så hun var ikke hjemme, men der var dog sørget godt for folk til at vise rundt i slot og park.

Og så må jeg hellere slutte med en stor tak til byrådet for de gode lokaleforhold, som stilles til rådighed for vores arkiv. Tak til bestyrelsen, til leder og medarbejdere for vel udført arbejde i det forløbne år.

Ingrid Bandholm Jensen.

Årsberetning for Lokalhistorisk Forening år 2000

Efter det store middelalderår 1999 kom vi tilbage til mere alsidige aktiviteter – d.v.s. vi startede altså året med et emne, der også i høj grad relaterede til middelalderen – nemlig foredraget ved sidste års generalforsamling, der handlede om Sydhavsøernes søfart og sildefiskeri i Smålandshav og Østersø, hvor Anna Elisabeth Jensen fra Museet Falsters Minder var foredragsholder.

Og så gik vi over til det helt lokalhistoriske, nemlig vor egen 20 års fødselsdag, der blev holdt i Landsbyen i Våbensted.

Vi havde indbudt Ove H. Nielsen som gæstetaler. Han causerede over emnet ”Historiens nødvendighed”.

Da vi nåede længere hen på året, besøgte vi den 6. maj Masnedøfortet. Den helt aktuelle lejlighed var naturligvis 60-året for Danmarks besættelse, men vi oplevede også Masnedø-fortet som udstillingssted for amtets kunst-nerer.

I juni besøgte vi så omsider Kirkhøjgård i Slemminge. Når jeg siger omsider, er det, fordi det har været et ønske for os meget længe.

Familien Erik, Karen og Thorkild Balle tog hjertelig imod os, og Keld Snedker, der i sin tid medvirkede ved udgravningen, fortalte om de spændende fund.

Da vi nåede eftersommeren, tog vi af sted til Rügen for at finde lighedspunkter i historien på tværs af Østersøen. Turen blev gennemført for en overkommelig pris, idet vi selv stod for den indholdsmæssige del af turen.

I eftersommeren har vi tradition for at besøge en herregård, og denne gang faldt valget på Fuglsang. Vi fik fortalt historien fra Bodil de Neergaards tid. Dertil fik vi hjælp af Ruth Jensen, der i 15 år var husjomfru på herre-gården.

I november satte vi focus på folk, der stammer fra Saksøbing, men som rejste herfra og blev kendt i den store verden. Vi præsenterede en kvindelig skoleleder, en regnemester, en ingeniør, en udenrigsminister, en militærmand, en administrator og en anerkendt amatørornitolog.

En ting er at Saksøbing har fostret disse genier, en anden ting er, at foreningens egne medlemmer og forskergruppe selv var i stand til at forske i og fremlægge historien om disse spændende personer.

Det er naturligvis bestyrelsens medlemmer og tilforordnede, der har været på arbejde for at få dette års program på skinner, og jeg siger selvfølgelig tak for det.

Anne Christiansen.